

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”Kyllähän myökin aikamoisessa kriisissä ollaan”

Rikostaustaisten läheisten kokemuksia ja odotuksia tuesta

Koistinen, Tanja

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Kyllähän myökin aikamoisessa kriisissä ollaan”
Rikostaustaisten läheisten kokemuksia ja odotuksia tu-
esta

Tanja Koistinen
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan joh-
taminen ja kehittäminen (YAMK)
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2017

Koistinen, Tanja

”Kaikkihan myö aikamoisessa kriisissä ollaan” Rikostaustaisten läheisten kokemuksia ja odotuksia tuesta

Vuosi 2017 Sivumäärä 75

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata rikostaustaisten läheisten kokemuksia tilanteen käsittelystä kriisin vaiheissa, avun hakemisesta, saadusta tuesta sekä tukitoiveista. Tavoitteena oli antaa rikostaustaisten läheisille mahdollisuus tuoda esille omia kokemuksia ja odotuksia heille tarjottavasta tuesta. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Kuopion Settlementti Puijola ry:n hallinnoiman Tukikeskus Mahkun ja Vankien Omaiset VAO ry:n kanssa.

Tutkimus on kvalitatiivinen. Aineisto saatiin haastatteleamalla yhdeksää rikostaustaisen läheistä syys- joulukuun välillä vuonna 2016. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalinen tuki, kriisiprosessi, rikostaustaisen läheinen, vertaistuki sekä rikosseuraamusalan perhetyö.

Haastatteluista nousi selkeästi esiin kriisin kolme eri vaihetta; shokkivaihe, reaktiovaihe ja käsittelyvaihe. Shokkivaiheessa läheiset kaipasivat eniten tukea. Haastatellut läheiset jakautuivat omatoimisiin avunhakijoihin, joilla oli kykyä ja voimavaroja etsiä ja vaatia apua sekä ohjauksen tarpeessa oleviin, joita tapahtumat lamaannuttivat, eikä omatoimiseen tiedon etsimiseen ollut resursseja. Tukea oli saatu ammattilaisilta, vertaisilta sekä lähipiiriltä. Saatu tuki ja tarve eivät kuitenkaan aina kohdanneet. Tieto, osaaminen ja emotionaalinen tuki olivat olennaisia myönteisen kokemuksen syntymisessä. Kielteisiä kokemuksia aiheuttivat useimmiten vähättely, syyllistäminen ja ymmärryksen puute. Haastateltujen toiveet tuesta liittyivät avun saavutettavuuteen ja oikea-aikaisuuteen, emotionaaliseen tukeen sekä tietoon ja asiantuntemukseen.

Aineiston perusteella läheiset toivoivat tuelta kaikkein eniten kunnioittavaa kohtaamista. Tiedon ja avun löytäminen oli vaikeaa myös omatoimisten avunhakijoiden mielestä. Palveluohjausta rikostaustaisten läheisiä kohtaavien tahojen osalta tulisi kehittää. Aktiivisempi palveluohjaus vähentäisi lopulta kaikkien palvelujärjestelmän tahojen kuormitusta, kun rikostaustaisten läheiset löytäisivät juuri heille kohdennetun tuen.

Tutkimuksen tarkoitus oli käytännönläheinen. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää Tukikeskus Mahkun toiminnan kehittämisessä. Tuloksien avulla toimintaa pyritään kehittämään paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esille tutkimuksen tuloksia yhteistyötahoille ja sidosryhmille, jotta tutkimuksen tarjoamia kokemuksia voidaan jatkossa hyödyntää rikostaustaustaisten läheisille kohdennettuja palveluja yhteistyössä kehitettäessä.

Asiasanat: rikostaustaisen läheinen, sosiaalinen tuki, kriisiprosessi

Koistinen, Tanja

“We all are going through such a huge crisis” Experiences and expectations of support among criminal’s families

Year	2017	Pages	75
------	------	-------	----

The purpose of this study was to identify the individual experiences of criminals’ families and other closest people regarding handling the situation during each phase of crisis, seeking and finding help, received support and expectations on support. The aim was to give criminals’ closest people an opportunity to highlight their own experiences and to express their expectations on support for them. The study was realized in co-operation with Tukikeskus Mahku administrated by Kuopion Setlementti Puijola ry and with Vankien Omaiset VAO ry.

This study was carried out as a qualitative research. The data were obtained by interviewing nine persons, whose closest person was or had been under criminal sanction. Interviews were conducted between September and December in 2016. The interview material was analyzed by using data-driven content analysis. Theoretical framework consists of social support and crisis as well on family work in the field of criminal sanctions.

Three phases of the crisis were clearly visible from the data; shock phase, reaction phase and processing phase. Criminals’ closest people needed the most help in the shock phase, but need for support occurred in some extent in all phases. Study showed two types of closest people regarding to seeking and finding help; those who had resources and ability to seek for support and require it and those who paralyzed and needed assistance to find and get help. The interviewed had received support from professionals, peer supporters and from their family and friends. However, the expectations and needs did not always meet the received support. Knowledge, know-how and emotional support were essential for having positive experiences. Understanding situation, criticism and lack of understanding caused negative experiences. The expected support was related to the accessibility and timeliness of support, emotional support, knowledge and expertise.

According to the data criminal’s families and closest people expected most of all respectful treatment. Finding information and help was difficult even for active, independent help-seekers. Service counselling should be improved among organizations meeting criminal’s families and closest people. More active service counselling would reduce workload in service system, once criminal’s families and closest people find the most appropriate support for them.

The purpose of study was practical. The results of this study can be used in improving services Tukikeskus Mahku offers. Practices can be developed to better meet clients’ expectations. Furthermore, the purpose is to represent results of the study to collaborators and interest groups, in order to take advantage of experiences presented by the study when improving services in co-operation for criminals’ families and closest people.

Keywords: criminal’s family, social support, crisis

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Teoreettinen viitekehys.....	8
2.1	Rikostaustaisten läheiset	8
2.2	Sosiaalinen tuki.....	9
2.3	Vertaistuki.....	10
2.4	Kriisiprosessi	11
2.5	Perhetyö rikosseuraamusalalla	13
3	Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	14
3.1	Tavoitteet	14
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	15
3.3	Haastattelut ja aineisto.....	16
3.4	Aineiston analyysi	19
4	Tulokset.....	20
4.1	Tilanteen käsittely kriisin vaiheissa.....	20
4.1.1	Sokkivaihe	20
4.1.2	Reaktiovaihe	24
4.1.3	Käsittelyvaihe.....	27
4.1.4	Ympäristön suhtautuminen	28
4.2	Avun hakeminen.....	30
4.2.1	Omatoimisuus	30
4.2.2	Ohjauksen tarve	32
4.2.3	Tuen hakemisen vaikeus	34
4.3	Saatu tuki.....	36
4.3.1	Ammattiapu	36
4.3.2	Vertaistuki	38
4.3.3	Lähipiirin tuki.....	39
4.4	Kokemukset tuesta.....	40
4.4.1	Tiedon ja osaamisen merkitys	40
4.4.2	Emotionaalinen tuki	42
4.4.3	Vähättely ja syylistäminen.....	44
4.4.4	Ymmärryksen puute.....	46
4.5	Toiveet tuesta	49
4.5.1	Avun saavutettavuus ja oikea-aikaisuus.....	49
4.5.2	Emotionaalinen tuki	53
4.5.3	Tieto ja asiantuntemus.....	55
5	Tulosten yhteenveto.....	58
5.1	Tilanteen käsittely kriisin vaiheissa.....	58
5.2	Avun hakeminen.....	60

5.3	Saatu tuki.....	61
5.4	Kokemukset tuesta.....	61
5.5	Toiveet tuesta	62
6	Pohdinta	64
6.1	Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	64
6.2	Eettisyys	66
6.3	Luotettavuus	68
	Lähteet	70
	Liitteet.....	72

1 Johdanto

Kriminaalihuollon tukisäätiön toteuttaman selvityksen mukaan vankeusrangaistus koskettaa jopa 55 000 vangin läheistä ihmistä päivittäin (Ryynänen & Suomela 2011:1). Tuomio on kriisi läheisille siinä missä itse tuomitullekin. Läheisten huomioon ottamiseen on havahduttu viime vuosina myös Rikosseuraamuslaitoksella, joka julkaisi vuonna 2013 lapsi- ja perhetyön linjaukset. Ohjeistuksen mukaan perhetyön tulisi olla yhteydenpidon mahdollistamista, keskustelun avun antamista, valmiuksien parantamista ja tukemista arjen toimintoihin, kasvatustehtävässä tukemista, vanhemmuuden arviointia sekä yhteistyön tekemistä siviilitoimijoiden kanssa (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013). Läheisten merkitys vangin kuntouttamisessa on alettu ymmärtää paremmin. Rikosseuraamuslaitos katsoo asiaa ymmärrettävästi tuomitun kannalta, mutta sivuvaikutuksena läheisten mukaan ottaminen tuomitun kuntoutusprosessiin tukee usein myös läheisten omaa jaksamista.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata rikostaustaisten läheisten tilanteen käsittelyä kriisin vaiheissa. Tarkoituksena on kuvata tuentarpeita ja sitä, kuinka ne kytkeytyvät kriisin eri vaiheisiin. Tavoitteena on kuvata avun hakemista helpottavia sekä vaikeuttavia asioita. Tutkimuksessa tuodaan esille haastateltujen käyttämät tukipalvelut ja kokemuksia siitä, miten ne ovat vastanneet läheisten odotuksiin tai tarpeisiin. Läheisten auttamistyön kehittämistä ajatellen tärkeä teema tutkimuksessa oli läheisten toivoma tuki. Tarkoituksena on kuvata sitä, millaista tukea läheiset toivoisivat saavansa ja mistä he kokevat tärkeäksi saada palveluohjausta ja tietoa mahdollisista tukipalveluista. Tutkimusta varten haastattelin yhdeksää rikostaustaisen läheistä. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalinen tuki, kriisiprosessi, rikostaustaisen läheinen, vertaistuki sekä rikosseuraamusalan perhetyö.

Tutkimuksen aiheen valikoitumiseen vaikutti se, että työskentelen itse järjestössä rikostaustaisten lisäksi heidän läheistensä kanssa. Toimin Kuopion Setlementti Puijolan hallinnoimassa Tukikeskus Mahkussa koordinaattorina. Olemme kehittäneet läheisten auttamistyötä viime vuosina ja kehittämistyö jatkuu edelleen. Tutkimuksen tarkoitus on hyvin käytännönläheinen. Tuloksia voidaan hyödyntää Tukikeskus Mahkun toiminnan kehittämisessä. Tarkoituksena on hyödyntää tuloksia suunniteltaessa Tukikeskus Mahkun läheisille tarjoamia tukipalveluita siten, että pystymme vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin paremmin. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esille tutkimuksen tuloksia yhteistyötahoille ja sidosryhmille, jotta tutkimuksen tarjoamia kokemuksia voidaan jatkossa hyödyntää rikostaustaisten läheisille kohdennettuja palveluja yhteistyössä kehitettäessä.

Rikostaustaisten läheisten tukeminen on ollut viime vuosina enemmän pinnalla. Onko todellisuudessa näin, vai olenko oman mielenkiintoni ohjaamana perehtynyt aiheeseen liittyviin julkaisuihin ja haastatteluihin enemmän? Siihen en osaa vastata, mutta läheisten tilanne ja tuen saatavuus on jäänyt mietityttämään minua.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Rikostaustaisten läheiset

Vankien läheisistä on olemassa melko vähän tutkittua tietoa. Vankien päivittäinen keskimäärä on laskenut kymmenen vuoden aikana koko ajan. Vuonna 2015 vankeja oli keskimäärin 3068, mikä on 19 % vähemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin (Rikosseuraamuslaitos 2017). Vuonna 2002 tehdyn selvityksen mukaan 167:stä yli kahden vuoden tuomiota suorittavasta vangista puolet kertoi heillä olevan puoliso ja niin ikään puolella oli siviilissä lapsia (Perhe muurin toisella puolella 2003: 50- 51). Kriminaalihuollon tukisäätiössä kriminaaliasiamiehenä työskentelevä Marjatta Kaurala on tehnyt vuonna 2009 selvityksen Mitä kuuluu vangin läheisille? Selvityksen mukaan 54 kyselyyn osallistuneesta vangista 70 prosentilla oli lapsia ja valtaosalla myös puoliso (Kaurala 2009: 8). Kriminaalihuollon tukisäätiön toteuttaman selvityksen mukaan vankeusrangaistus koskettaa jopa 55 000 vangin läheistä ihmistä päivittäin. Tästä joukosta 12 500 on lapsia ja noin 8000 alaikäisiä (Ryynänen & Suomela 2011:1).

Vankeus on usein kriisi perheelle siinä missä itse vangillekin. Perheiden tuki- projektissa mukana olleet vangin läheiset raportoivat hyvin laaja-alaisesti vankiperheiden ongelma-alueita. Näitä olivat mm. tukiverkoston puuttuminen, lasten kasvatusasiat, taloudelliset huolet sekä syrjäytyminen ja eristäytyminen. Osa vankien läheisistä koki vankeuden niin hävettäväksi asiaksi, että alkoi sen vuoksi eristäytyä sosiaalisista tilanteista. (Sassi & Huhtimo 2006:31,33.)

Vangin perheestä, sukulaisista ja omaisista käytetään monia erilaisia termejä. Suomessa perheeksi ymmärretään usein ydinperhe; vanhemmat ja lapset. Etelä-Euroopassa perhe tarkoittaa puolestaan laajaa yhteisöä, johon kuuluvat kolmen tai neljän sukupolven lisäksi kummit ja vanhat ystäväperheet. Afrikan kulttuureissa perheverkostoon saattaa kuulua koko laaja suku ja asuinyhteisö. (Deufel & Montonen 2010: 156.) Rikostaustainen- käsitteen käyttö on yleistynyt, joskaan se ei ole aivan yksiselitteinen termi. Rikostaustainen- termillä viitataan henkilön taustaan. Rikos säilyy henkilön taustalla, vaikka tuomiosta olisi kulunut kymmeniä vuosia. Rikostaustaustaisen läheinen- termin käyttämisen puolesta puhuu kuitenkin se, etten rajaa työn ulkopuolelle sellaisia läheisiä, joiden lapsi, puoliso tai perheenjäsen ei parasta aikaa ole vankilassa. Sillä, milloin haastateltujen läheiset ovat tuomittu rikoksiin, ei ole tutkimuksen kannalta merkitystä. Lisäksi, rangaistus on nykyään mahdollista suorittaa vapaudessa, jolloin rangaistuksen suorittajaa ei voisi kutsua vangiksi. Myös se, ketä kukin pitää läheisenään, on tapauskohtaista. Kriminaalihuollon tukisäätiön toteuttamasta selvityksestä kävi ilmi, että vangit saattavat pitää läheisenään mm. tukihenkilöitään (Ryynänen & Suomela 2011:1). Termin laajentaminen rikostaustaisen läheiseksi tekee toki heidän määrän arvioimisen entistäkin vaikeammaksi.

2.2 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki käsitteenä vakiintui käyttöön 1970-luvulla kuvaten lähiyhteisön ja ihmisen välisiä suhteita (Kumpusalo 1991: 13). Sosiaalinen tuki voidaan määritellä toisten ihmisten tarjoamiksi resursseiksi. Se on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa he antavat ja saavat emotionaalista, tiedollista ja konkreettista tukea. Sosiaalinen tuki on yhteydessä emotionaaliseen hyvinvointiin ja mielenterveyden positiivisiin ulottuvuuksiin. Sosiaalinen tuki voi olla suoraa, henkilöltä toiselle annettua, tai epäsuoraa, järjestelmän kautta annettua. Sosiaalista tukea tarjoaa verkosto tai yhteisö, joka muodostuu henkilön ihmissuhteista. Verkosto voi tarjota sosiaalista tukea paljon tai olla tarjoamatta sitä lainkaan. Pahimmillaan sosiaalinen verkosto kuluttaa henkilön voimavaroja. (Ruishalme & Saaristo 2007:81.) Sosiaalinen tuki vaikuttaa yksilön hyvinvointiin sekä suoraan että välittävien kognitiivisten prosessien kautta (Mikkola 2006: 36).

Sosiaalinen tuki voidaan jakaa kolmeen eri tasoon; primaaritasoon, sekundaaritasoon sekä tertiääritasoon. Primaaritasolla tarkoitetaan ensisijaista tukea, jonka tarjoajiin kuuluvat puoliso ja lähimaiset. Sekundaaritasoon kuuluvat ystävät, työkaverit, naapurit ja tukiryhmät. Tertiääritasolla tarkoitetaan ammattilaisten tarjoamaa tukea. Sosiaalisen tuen on tärkeää olla laadullisesti ja määrällisesti tarvetta vastaavaa. Sen tulee olla oikea-aikaista ja tilanteeseen sopivaa- tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys on sen oikea ajoitus. Toimiva sosiaalinen tuki auttaa selviytymään stressitilanteista. (Deufel & Montonen 2010:150- 152.)

Emotionaalinen hyvinvointi on usein yhteydessä sosiaaliseen tukeen. Kriisin yhteydessä sosiaalinen tuki määritellään usein siten, että ihminen tarvitsee ympärilleen tukea, johon voi luottaa ja mikä saa kriisin kokeneen tuntemaan itsensä arvostetuksi. Kriisin kokeneen toipumisessa lähipiirin ja yhteisön asenteella on suuri merkitys. Jos yhteisö tarjoaa tukea, se edistää kriisistä toipumista ja ehkäisee mahdollista syrjäytymistä yhteisöstä (Ruishalme & Saaristo 2007:81, 82).

Emotionaalinen tuki on luonteeltaan välittämistä, kunnioituksen osoittamista, kuuntelemista, kannustamista, luottamusta ja arvostamista. Emotionaalisen tuen tarjoaja rohkaisee, huomaa hyvän, kehuu ja kiittää. (Deufel & Montonen 2010:150.) Emotionaalisen tuen avulla voidaan vahvistaa itseluottamusta, selviytymistä ja omien valintojen ja ratkaisujen tekemistä sekä vastuunottoa. Hyväksyvä ilmapiiri antaa tilaisuuden ilmaista ja kohdata omia epävarmuuden tunteita tai muita kielteisiä ajatuksia herättäviä kokemuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004: 105.)

Mikkolan (2006) pro-gradun mukaan tiedollisella tuella tarkoitetaan sellaisen informaation välittämistä, joka on relevanttia tuen saajalle hänen ongelmatilanteessaan. Pelkkä informaatio

ei ole tiedollista tukea; oleellista on se, kuinka tieto kytkeytyy tukea tarvitsevan tilanteeseen. Liiallisella informaatiolla voi olla pikemminkin kuormitusta lisäävä vaikutus. Tiedollisen tuen avulla voidaan oikaista vääriä uskomuksia, keskustella ja löytää onnistumisen mahdollisuuksia sekä uusia ratkaisuja tilanteeseen (Deufel & Montonen 2010:151).

Konkreettisella tuella tarkoitetaan materiaalista tukea ja resurssien tarjoamista (Mikkola 2006:45). Se voi olla esimerkiksi auttamista kodinhoidossa, taloudellista tukemista tai ajan antamista. Yleensä sosiaalisen tuen kohdalla laatu ja oikea-aikaisuus ovat ratkaisevimpia tekijöistä, mutta konkreettisen tuen kohdalla se voi olla määrä. (Deufel & Montonen 2010:151.)

2.3 Vertaistuki

Vertaistuki on yksi väylä sosiaalisen tuen saamiseen. Käsittelemme vertaistukea omana alakappaleenaan sen vuoksi, että se nousi aineistosta laajalti esiin monissa eri yhteyksissä. Vertaistuen käsite on tullut Suomeen 1990-luvun puolivälissä (Vertaistoiminta kannattaa 2011: 11,16). Vertaistuen etuna on sosiaalinen tuki, samankaltaisuuden tuoma lohtu ja yhteinen aktiivisuus. Vertaistuen suosio psykososiaalisen tuen muotona on viime vuosina lisääntynyt ja sitä hyödynnetään monenlaisissa kriiseissä. Vertaistuen kantava ajatus on, että samanlaisen elämäntilanteet kohdanneet voivat jakaa kokemuksia ja tunteita keskenään. (Ruishalme & Saaristo 2007: 106.) Alkuvaiheessa kriisin kohdanneesta voi usein tuntua siltä, ettei asiasta halua puhua muille, kuin vertaisille. Vertaistuessa on kuitenkin myös omat vaaran paikkansa, mikäli toipujan muu sosiaalinen aktiivisuus kuihtuu ja oma identiteetti määritellään liiaksi kohtalotovereiden kautta. Vertaisuuden tuomaa tukea onkin tärkeää vähentää silloin, kun se ei enää kannattele myönteisesti. (Palosaari 2007:108.) Vertaistuelle on olemassa monenlaisia käsitteitä ja määritelmiä, mutta käytän itse työssäni termiä vertaistuki, jossa yhdistyy sekä vertaisuus, että sen mukanaan tuoma tuki.

Vertaistuen on tunnustettu olevan yhteiskunnallisesti merkittävää erityisesti vaikeissa elämäntilanteissa. Vertaistuki ei kilpaile ammattiavun kanssa, mutta se voi olla hyvin osana sosiaali- ja terveyspalveluja. Pohjoismaissa vertaistuki on perinteisesti täydentänyt julkisia palveluita. (Vertaistoiminta kannattaa 2011:11.) Suomessa on yleisintä, että järjestöt organisoivat erilaista vertaistukiryhmätoimintaa. Poikkeuksena voidaan pitää kuitenkin AA-kerhoja, jotka ovat yksi vanhimmista vertaistuen muodoista. AA-kerhot eivät kuulu mihinkään järjestöön ja ovat sekä aatteellisesti, uskonnollisesti että poliittisesti sitoutumattomia. Enenevässä määrin vertaistukiryhmiä pidetään myös ammattilaisten ohjaamina, jolloin esimerkiksi vankilan sosiaaliohjaaja toimii ryhmänvetäjänä. (Vertaistoiminta kannattaa 2011:16.) Myös vertaistukiryhmässä voi kohdata tunteen, etteivät muut ymmärrä omaa tilannetta. Kokemukset ovat aina yksilökohtaisia ja samaan ryhmään voi sattua hyvin erilaisia kohtaloita, minkä seurauksena vertaisuuden aste voi jäädä vähäiseksi. (Palosaari 2007:108.)

Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöryhmän mietinnön mukaan vertaistuki vankien läheisten keskuudessa on hyvin tarpeellista, sillä omaiset jäävät usein ongelmiensa kanssa yksin (Perhe muurin toisella puolella 2003: 94). Pennasen (2007) vertaistuen vaikuttavuutta Irti Huumeista ry:n huumeiden käyttäjien läheisille tarkoitettussa vertaistukiryhmässä tutkineen pro-gradun mukaan päällimmäiset osallistujien kokemat vaikutukset olivat helpotus, ymmärrys, syyllisyyden tunteen lieveneminen ja oman elämän uusi arvostus. Ryhmäläiset kokivat tärkeäksi huomata, että muitakin ihmisiä elää samassa tilanteessa, muillakin menee ”yhtä huonosti” ja että muutkaan eivät ole selvinneet ilman ammattiapua.

Sassi ja Huhtimo (2009: 41) arvioivat vankiperheiden vertaistoimintaa. Arvioinnin mukaan vertaistoimintaan osallistuneet vankiperheet saivat ryhmästä uutta toivoa, erilaisia näköaloja tulevaisuuteen sekä voimaantuivat ja kokivat kasvua. Vertaistuki mahdollisti kaikkien perheenjäsenten kokemusten läpikäymisen ja keskustelun siitä, miten vankeus on kehenkin vaikuttanut. Vertaisryhmän koettiin myös vahvistaneen vanhemmuutta sekä lähentäneen perhettä. Palosaari (2007:111) mukaan johdettu vertaistuki täyttää tärkeän tehtävän palveluiden ketjussa. Se täyttää hyvin kriisityön jättämää aukkoa ja täydentää myös yksilöterapiaa. Hyvin tehdyn akuuttityön ja ammatillisesti johdetun vertaistuen on todettu nopeuttavan ja keventävän terapiaprosessia.

2.4 Kriisiprosessi

Kriisi on ihmiselle tilanne, jossa aiemmin opitut keinot tehdä ratkaisuja eivät toimi. Kriisit eivät merkitse ainoastaan vaikeuksia, vaan ne voivat olla myös kasvun paikkoja, jotka voivat syntyä sekä myönteisistä että kielteisistä elämäntapahtumista. Elämä on jatkuvaa muutosta, joka yleensä tapahtuu hitaasti. Kriisin taustalla muutos on usein äkillinen. (Ruishalme & Saari 2007:26.)

Kriisit voidaan jakaa kolmeen tyyppiin. Kehityskriisit ovat luonnolliseen kehityskulkuun kuuluvia, joskus positiivisiakin kriisejä, jotka palvelujärjestelmämme, kuten neuvolat ja kouluterveydenhuolto tunnistaa hyvin. Elämäkriisit ovat elämän kulkuun liittyviä pitkäkestoisia raskaita tilanteita, joita ei satu kaikille. Tällaisia kriisejä voivat olla mm. työuupuminen, pitkään harkittu avioero tai pitkäaikaissairaus. Myös elämäkriiseihin löytyy osaamista esimerkiksi mielenterveystoimistoista ja sairaaloista. Äkilliset kriisit, joita aiheuttavat yllätykselliset, epätavallisen voimakkaat tapahtumat, nousivat aineistosta yleisimmäksi kriisityypiksi. Äkillisiä kriisejä voivat olla mm. liikenneonnettomuus, tulipalo, yllättävä avioero ja haastateltujen tapauksissa läheisen joutuminen vankilaan. Äkillisen kriisin vaiheita ovat sokkivaihe, reaktiovaihe ja käsittelyvaihe. (Palosaari 2007:23- 24.)

Sokkivaiheeseen liittyvät usein epätodellisuuden, sivullisuuden ja ulkopuolisuuden tunteet (Kiiltomäki & Muma: 2007: 15). Kriisin kokenut voi kieltää koko asian, selittää asian pois tai kieltäytyä uskomasta, että tapahtunut on totta (Ruishalme & Saaristo 2007:90). Sokki puuduttaa ihmisen sietämättömiä tunteita ja auttaa toimimaan enimmäkseen tarkoituksenmukaisesti. Se suojaa mieltä sellaiselta tiedolta, jonka vastaanottamiseen ei ole vielä valmiuksia. Samalla sokki kuitenkin tallentaa havainnot ja tunteet pinnan alle, mistä ne eivät katoa, vaan ovat työstettävissä myöhemmin, kun tilanne on rauhoittunut. (Palosaari 2007:54,61.) Sokkivaiheen voimakkaita elämyksiä ja niiden sulkua onkin tärkeä käsitellä jatkotyöstössä, etteivät ne estä muuta toipumista (Palosaari 2007: 112). Syiden etsiminen on luonnollinen osa sokkivaihetta, se auttaa häpeän tunteen sietämisessä. Kriisi on aina loukkaus kokijan itsetuntoa kohtaan. Ihmisillä on taipumus pyrkiä hakemaan selitys vaikeuksiinsa, sillä selitys ja syyntöytäminen helpottaa. (Ruishalme & Saaristo 2007:79.) Sokkivaihe on implisiittisen muistin ja pirstaleisen havaitsemisen aikaa, jolloin läsnä oleminen, hiljainen tuki ja käytännöllinen apu ovat tärkeitä kriisin kohdanneelle. Kuunteleminen on sokkivaiheessa puhumista tärkeämpää tukea, eikä kuuntelijan tulisi pelätä asioita, joiden äärellä tilanteessa ollaan. (Palosaari 2007:91.)

Reaktiovaiheessa kriisin käsittelyssä on päästy alkuun. Suru, pelko, syyllisyys, viha ja muut tunteet voivat olla hyvin voimakkaita (Kiiltomäki & Muma 2007:18). Viha suojaa kaikkein herkimpiä tunteita ja sen taakse kätkeytyy usein haavoittuvuus, herkkyyys ja pelko, joiden kohtaamiseen voimavarat eivät vielä riitä. Reaktiovaiheessa viha voi olla tarpeellinen ja suojaava, mutta katkeruudeksi juuttuneena sama tunne voi muodostua hyvin vahingoittavaksi ja toipumista estäväksi. Voimakas syyllisyys ja itseinho on yksi tunnereaktion muoto, kun se tulee vastaan tilanteissa, joissa se kaiken järjen mukaan on täysin aiheeton. Ihmiset pitävät siitä aluksi tiukasti kiinni, eikä mikään ulkopuolinen lohduttelu auta. (Palosaari 2007: 72- 73.) Reaktiovaiheessa tapahtuu todellisuuden kohtaaminen, mikä voi joskus olla hyvinkin kivuliasta (Kiiltomäki & Muma 2007: 18). Reaktiovaihe päästää irti ne tunteet, jotka sokkivaihe on puuduttanut. Tunteet voivat edelleen vaihdella laidasta laitaan, eivätkä ole aina johdonmukaisessa järjestyksessä. Reaktiovaiheen kestoksi arvioidaan usein paria viikkoa, mutta kuten muissakin vaiheissa, yksilölliset erot ovat suuria. Reaktiovaiheessa voi ilmetä muisti- ja keskittymisvaikeuksia, jotka saattavat ylittää käsittelyvaiheeseen saakka. (Palosaari 2007:63,65.)

Kriisin käsittelyvaiheelle on ominaista tietynlainen surutyö, asioiden hyväksyminen sellaisina kuin ne ovat. Surutyötä on mahdotonta tehdä aiemmissa kriisin vaiheissa, jolloin voimakkaat reaktiot, kuten viha, kiukku, katkeruus ja epäusko ovat vallanneet mielen. (Palosaari 2007:66.) Käsittelyvaiheessa kriisin kokeneella voi olla tarve puhua ja toistaa tapahtunutta. Jotkut prosessoivat kriisiä mielessään ja toiset purkavat tilannetta toiminnalla. (Kiiltomäki & Muma 2007:18.) Käsittelyvaihe antaa tilaa rauhalliseen pelkojen ja mahdollisten traumojen

käsittelyyn. Vaihe voi yllättää yksinäisyydellään, kun muu maailma jatkaa elämää, eikä toipujan kriisi ole enää muiden ihmisten mielessä pinnalla. (Palosaari 2007:66.)

Ihmiset saattavat tuntea olonsa epämiellyttäväksi, jos he kohtaavat jonkun joka näyttää avoimesti tunnepohjaista tuskaa. Sen vuoksi ympäristön reaktiot voivat olla hyvin moninaisia, kuin myös kriisin kokeneen tulkinnat ympäristön reaktioista. Kriisin kokeneet ihmiset saattavat usein kuulla ympäristöltä kommentteja, jotka ovat järkeilyyn suuntautuneita, eivätkä kannusta tunnepohjaiseen ilmaisuun. Järkeily voi lisätä surevan tunnetta eristäytyneisyydestä ja antaa mielikuvan arvioinnin, kyseenalaistamisen ja kritiikin kohteena olemisesta. Sen seurauksena kriisin kokeneet saattavatkin kokea, että heidän on näyteltävä hyvinvoivaa tullaan kohdelluksi hyväksytyllä tavalla. Koska hyväksynnän hakeminen ja sen saaminen ovat suuri osa sosiaalisesta kanssakäymisestä, kriisin kokenut yrittää parhaansa mukaan noudattaa erilaisia ympäristöltä saatuja ohjeita, vaikeivat ne olisikaan hyödyksi surun työstämisessä. (James & Friedman 2010: 41,51,53.)

Häpeän ja syyllisyyden myötä esiin tulee usein salailu, joka voi toisinaan olla tarpeenkin ympäristön armottomuudelta suojautumisessa. Salaamalla suojautumisessa on kuitenkin kääntöpuolensa; mikäli salaaminen perustuu siihen, ettei kriisin kokenut itsekään haluaisi tietää tapahtumista, voi salailu kääntyä toipumisprosessia jarruttavaksi. Osa ihmisistä päätyy puhumaan asioista suoraan, jättäen mahdollisimman vähän tilaa huhuille. Usein ympäristön mielenkiinto saattaa lopahtaakin nopeammin, kun huhuilta on katkaistu siivet, eikä arvailtavaa enää ole. (Palosaari 2007:79.) Erityisesti kriisin käsittelyvaiheessa auttajan tulisi hyväksyä kriisin kokeneen erilaiset tunneilmaisut. Auttajan tulisi luoda turvallista ilmapiiriä ja lievittää kriisistä toipuvan syyllisyyttä. (Kiiltomäki & Muma 2007:19.)

2.5 Perhetyö rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamuslaitos on alkanut viime vuosina kiinnittää entistä enemmän huomiota vankilassa tehtävään perhetyöhön. Vuonna 2002 silloinen Rikosseuraamusvirasto asetti perhetyöryhmän, jonka tavoitteena oli selvittää, kuinka vankeinhoidossa voidaan tukea vankien ja heidän perheen-jäsentensä suhteita ja näin helpottaa vangin siviiliin paluuta ja yhteiskuntaan integroitumista. Asiantuntijoita kuultuaan työryhmä tuli siihen tulokseen, että sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa roolissa uusintarikollisuuden ehkäisemisen näkökulmasta. Kuntoutumista tukevat ihmissuhteet nähtiin hyvin arvokkaina myös vankeinhoidon tavoitteita ajatellen. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 6.)

Vuonna 2013 Rikosseuraamuslaitoksella tehtävä läheistyö otti jälleen harppauksen eteenpäin, kun lapsi- ja perhetyön linjaukset julkaistiin. Työryhmä valmisteli kansainvälisiin sopimuksiin,

lasten-suojelun lainsäädäntöön, vankeuslainsäädäntöön ja rikosseuraamusalan strategiaan pohjautuvat linjaukset yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Linjauksissa ohjattiin vankiloita mm. lisäämään lapsi- vanhempi tapaamistiloja, mahdollistamaan ala-ikäisille lapsille sellainen tapaaminen vanhemman kanssa, jossa koskettaminen on mahdollista. Ohjeistuksen mukaan perhetyön tulisi olla yhteydenpidon mahdollistamista, keskusteluavun antamista, valmiuksien parantamista ja tukemista arjen toimintoihin, kasvatustehtävässä tukemista, vanhemmuuden arviointia sekä yhteistyön tekemistä siviilitoimijoiden kanssa. Lisäksi linjattiin, että jatkossa lapsi- ja perhetyö on koko Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön tehtävä ja osa jokapäiväistä arki-työtä. Jokaiseen yksikköön päätettiin nimetä myös perhetyön vastuhenkilö sekä vastuhenkilö tapaamistilojen kunnossapitoon. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013.)

Perhetyön kehittämisessä on kuitenkin vielä paljon tehtävää niin vankiloissa kuin kuntasektorilla. Kriminaalihuollon tukisäätiö toteutti Vankiperheiden ehkäisevän ja kuntouttavan vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojektin, jonka aikana järjestettiin mm. perhetyöhön liittyvää koulutusta. Tarjottu koulutus ei kuitenkaan saanut jatkoa, sillä Rikosseuraamuslaitos ei ottanut sitä osaksi tarjontaansa. Ongelmana voidaan edelleen pitää sitä, että kunnan ja vankilan henkilö-kuntaa on vaikea saada toimimaan yhdessä ja kiinnostumaan asiasta. (Sassi 2011: 23, 26.)

Kolmannella sektorilla läheisille on kuitenkin tarjolla tukea. Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa perheille tukea yksilö- ja ryhmämuotoisesti. Myös lapsille on oma ryhmänsä, jossa käsitellään vanhemman tuomiota ja sen aiheuttamia tunteita. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2017.) Vankien Omaiset VAO ry tarjoaa vertaistukiryhmiä, neuvonta-aikoja, virkistystoimintaa sekä päivystävän tukipuhelimen vankien omaisille (Vankien Omaiset ry 2017). Lisäksi seurakunnat ja eri järjestöt tarjoavat tukea rikostaustaisille sekä heidän läheisilleen, mutta paikalliset erot tuen saatavuudessa voivat olla suuria. Myönteisenä esimerkkinä voidaan pitää myös Kuopion vankilaa, missä Kehittämiskeskus Tyynelän hallinnoiman Erityisesti Isä- hankkeen toteuttama ryhmätoiminta on otettu osaksi vankilan omaa toimintaa.

3 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

3.1 Tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli saada yksittäisten rikostaustaisten läheisten ääni kuuluviin. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata rikostaustaisten läheisten kokemuksia tilanteen käsittelystä kriisin vaiheissa, avun hakemisesta, saadusta tuesta sekä tukitoiveista. Tavoitteena oli antaa rikostaustaisten läheisille mahdollisuus tuoda esille omia kokemuksia ja odotuksia heille tarjottavasta tuesta.

Tutkimukselle asetettiin kolme tutkimuskysymystä:

1. Millaisia tuntemuksia tuomio herätti ja kuinka läheiset käsittelivät niitä?
2. Kuinka läheiset löysivät apua?
3. Mitä tukea läheiset ovat saaneet ja millaiseksi se on koettu?
4. Millaista tukea rikostaustaisten läheiset toivovat saavansa?

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää Tukikeskus Mahkun toiminnan kehittämisessä. Tarkoituksena on hyödyntää tuloksia suunniteltaessa Tukikeskus Mahkun läheisille tarjoamia tukipalveluita paremmin asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esille tutkimuksen tuloksia yhteistyötahoille ja sidosryhmille, jotta jatkossa voidaan hyödyntää tutkimuksen tarjoamat kokemukset kehittäessä palveluja rikostaustaisten läheisille yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on lähtökohdiltaan kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus on tietynlainen prosessi, sillä tutkimuksen eri vaiheet eivät välttämättä etene ennalta suunnitellussa järjestyksessä. Tämän vuoksi esimerkiksi tutkimustehtävä, teoria, aineistonkeruu ja aineistonanalyysi kehittyvät usein tutkimuksen edetessä. Tutkimusongelma ei välttämättä ole tarkkaan ilmaistavissa vielä tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Kyse on vähitellen tapahtuvasta ilmiön käsitteellistämisestä, ei niinkään etukäteen asetetun teorian testauksesta. (Kiviniemi 2007: 70, 74.) Tutkimussuunnitelmaan kirjaamani teoreettinen viitekehys muuttuikin monelta osin analysoituani haastattelut. Kiviniemi (2007:74) korostaa, että tutkijan on tiedostettava oman tietoisuutensa kehittyminen tutkimuksen aikana ja oltava valmis tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. Edellä mainittu vaatimus ei ollutkaan itselleni aivan päivänselvä. Aiemmin koostetusta teoriasta irti päästäminen oli vaikeampaa, kuin osasin odottaa.

Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on ilmeinen ja sitä tarvitaan välttämättä. Tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa se, millainen käsitys ilmiöstä yksilöllä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Sen vuoksi laadullisen tutkimuksen perustelut korostavat teoriapitoisuutta kaiken tutkimuksen lähtökohdana. (Tuomi & Sarajärvi 2003: 17- 19.) Laadullisessa tutkimuksessa korostuu aineiston merkitys teoreettisen tarkastelun jäsentäjänä. Aineiston analyysin kautta kehitetyt ensimmäiset käsitteet eivät välttämättä ole lopullisia, mutta auttavat kehittämään tutkimusasetelmaa eteenpäin. Tämä saattaaakin vaatia aineistonkeruun täydentämistä. (Kiviniemi 2007:74- 75.)

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä. Tarkoituksena on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Haastateltavien henkilöiden on siten tärkeä tietää tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai omata henkilökohtaista kokemusta asiasta. Sen vuoksi haastateltavien valinta ei voi olla satunnaista, vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2003: 87-88.)

3.3 Haastattelut ja aineisto

Yleisimpiä laadullisen tutkimuksen yhteydessä käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelut ja kyselylomakkeiden käyttö. Valitsin tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi haastattelut niiden joustavuuden vuoksi. Haastatteluista tekee joustavan mm. se, että väärinkäsitykset on mahdollista oikaista heti, kysymykset voi tarvittaessa toistaa tai muotoilla uudelleen, kysymykset voi esittää tilanteeseen sopivassa järjestyksessä ja haastattelutilanteessa voi käydä keskustelua haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 73- 75.)

Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, mikä mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen sekä vastausten taustalla olevien motiivien esiin saamisen. Haastattelun haittapuolena on pidetty sitä, ettei haastattelututkimuksessa ei voida taata samanlaista anonyymiutta kuin lomaketutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008:34- 63.)

Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Kyseessä on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla. Haastattelija pyrkii saamaan selville häntä kiinnostavat asiat vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. (Eskola & Vastamäki 2010:26.) Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä ja ne syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2008: 48). Teemahaastattelussa aihepiirit ovat etukäteen määriteltäviä, mutta menetelmästä puuttuu strukturoidulle haastattelulle ominainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys (Eskola & Vastamäki 2010:28). Teemahaastattelu antaa vapauden keskustella myös kysymysten ulkopuolelta, kuitenkin teemassa pysyen. Itse pidin etuna sitä, että haastattelijana oli mahdollisuus lukea tilannetta ja kysyä kysymykset silloin, kun ne sopivat tilanteeseen parhaiten. Sallin itselleni myös spontaanit, aiheeseen liittyvät lisäkysymykset, vaikkeivat ne olisikaan sisältynyt alkuperäiseen haastattelurunkoon.

Valitsin haastatteluille kolme eri teemaa; taustatiedot, saatu tuki ja toiveet tuesta. Teemojen alle kokosin apukysymyksiä, jotka ovat nähtävissä haastattelurungosta (liite 3). Taustatietoina kysyin haastateltujen ikää, suhdetta rikostaustaiseen sekä haastatteluhetken tilannetta läheisen tuomioiden osalta. Lisäksi kysyin haastateltavilta tunteista, joita tuomiot olivat heissä herättäneet. Taustatiedoilla halusin selvittää millaisessa tilanteessa haastatellut olivat

haastatteluhetkellä ja kuinka läheinen suhde heillä oli rikostaustaiseen läheiseensä. Haastateltujen saaman tuen valitsin yhdeksi teemaksi, sillä halusin selvittää millaista tukea haastatellut olivat saaneet itselleen ja millaiseksi saatu tuki oli koettu. Samaan teemaan liitin kysymyksiä tuen löytämisestä. Koin tärkeäksi selvittää, millainen tukiverkosto haastatelluilla on ollut itseään varten ja kuinka se on löydetty. Kolmantena teemana haastatteluissa oli läheisten toivoma tuki. Teemaan sisältyi kysymyksiä haastateltujen toivomasta tuesta eri hetkillä sekä toiveita tukipalveluista tiedottavista tahoista. Se, mistä läheiset kokevat tärkeäksi saada tietoa tuesta, on tärkeää tietoa läheisten tuen kehittämisen kannalta. Kysymykset laadittiin yhdessä työyhteisön kanssa, jotta aineisto tulisi palvelemaan mahdollisimman hyvin Tukikeskus Mahkun toiminnan kehittämistä. Pidän kysymykset tietoisesti mahdollisimman avoimina, jotten sortuisi johdattelemaan haastateltavia olettamani vastauksen suuntaisesti. Hirsjärven ja Hurmeen (2008:67) mukaan valittujen teema-alueiden tulisikin olla niin väljiä, että tutkittavaan ilmiöön sisältyvä moninainen rikkaus paljastuu mahdollisimman hyvin.

Elokuussa 2016 lähetin tutkimussuunnitelman ja saatekirjeen Vankien Omaiset VAO ry:n puheenjohtajalle, Ulla Ekholmille, jonka kanssa olen tehnyt yhteistyötä työn merkeissä aiemminkin. Ekholm kertoi tutkimuksesta Vao ry:n läheisten virkistysviikonlopussa, jonka jälkeen neljä läheistä ilmoittautui haastateltaviksi. Yksi ilmoittautuneista ei vastannut yhteydenottooni, enkä tavoitellut haastateltavaa useampaan kertaan. Työn puolesta tuttu asiakas välitti saatekirjeen facebookin suljettuun, rikostaustaisten puolisoitten ryhmään, jonka kautta haastateltavaksi ilmoittautui kolme henkilöä. Kaksi haastateltavaa oli yhteydessä työhön liittyvän yhteistyön merkeissä ja kerroin heille tutkimuksesta henkilökohtaisesti. Yksi haastateltavista ilmoittautui henkilökohtaisten suhteiden kautta. Myös hän oli minulle tuntematon. Eskola & Vastamäki (2010:39) toteavat, että haastattelun onnistumiseen ja siihen suostumiseen vaikuttaa jossakin määrin se, millä tavoin ensimmäinen viesti haastattelupyynnöstä menee haastateltavalle. Jos haastattelupyynnön välitetään tutkittavalle esimerkiksi sosiaalityöntekijän kautta, haastateltavan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde voi olla merkittävä tekijä tutkimukseen suostumisessa. Itse jouduin käyttämään haastateltavien rekrytoinnissa myös välittäjiä, mutta toimitin heille kirjallisen esittelyn tutkimuksestani, jonka haastatteluihin suostuneet näkivät.

Haastattelin tutkimustani varten yhdeksän rikostaustaisten läheistä vuoden 2016 syyskuun ja joulukuun välillä. Haastateltavien joukon voidaan sanoa olevan harkinnanvarainen näyte, sillä tilastollisten yleistysten sijaan pyrin saamaan haastatteluiden avulla syvällisempää tietoa yksittäisiltä henkilöiltä. Haastateltavien määrästä puhuttaessa viitataan usein saturaatioon, jolla tarkoitetaan niin useiden haastatteluiden tekemistä, ettei haastatteluaineisto anna enää uutta ja olennaista tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2008: 59- 60.) Viimeisten haastattelujen kohdalla itselleni tuli tunne, että samat asiat toistuvat haastattelusta toiseen ja jouduin keskitty-

mään haastattelutilanteissa siihen, etten sortuisi käsittelemään haastateltavien kanssa tutkimukseen kuulumattomia asioita. Kiviniemi (2007:73) toteaaakin, että aloittelevalle tutkijalle on ominaista halukkuus tarttua tutkimuksen edetessä kaikkiin mielenkiintoisiin asioihin, joskaan hän ei pidä aineistonkeruuseen liittyvää vaihtelua puutteena, vaan tutkimuksen kehitysprosessiin luontaisesti liittyvänä elementtinä. Olipa haastatteluaineistoon kyllästyminen merkki saturaatiosta tai itseni lyhytjännitteisyydestä, en olisi joka tapauksessa voinut ainoana tutkimuksen tekijänä haastatella sen hetkisillä resursseilla kovin paljon suurempaa joukkoa.

Kaikki haastateltavat ottivat itse yhteyttä minuun, eikä kenenkään yhteystietoja pyydetty välikäsien kautta. Lähetin jokaiselle haastateltavalle sähköpostitse saatekirjeen ja suostumuslomakkeen ennen haastattelua. Haastatteluaineistoihin ei pääsääntöisesti tarvitse laatia tutkittavien allekirjoitettavaksi tarkoitettua tutkimussuostumusta, mikäli aineistoon ei yhdistetä viranomaisilta saatuja tietoja tai aineistoa ei säilytetä jatkotutkimuksia varten (Kuula 2006:117). Osa haastateltavista palautti tutkimussuostumuksen, mutta puhelimesta haastatellut antoivat suostumuksensa suullisesti.

Seitsemän haastattelua toteutettiin puhelimitse ja kaksi kasvotusten. Nauhoitin kaikki haastattelut haastateltavien suostumuksella. Haastattelut olivat kestoltaan 25- 60 minuuttia. Äänenlaatu puhelimitse tehtyjen haastatteluiden nauhoitteissa oli yhtä haastattelua lukuun ottamatta erittäin hyvä, eikä aineistoa jäänyt käyttämättä nauhoitteiden äänenlaadun vuoksi. Useiden haastattelujen lopussa toistui tilanne, jossa kerroin haastattelun olevan ohi ja suljin nauhurin, minkä jälkeen haastateltavat jatkoivat kokemuksiensa kertomista ikään kuin henkilökohtaisemmalla tasolla, vain minulle tarkoitettuina. Näitä kokemuksia en enää käyttänyt aineistona, sillä koin nauhurin uudelleen käynnistämisen epäkohteliaaksi. Haastattelu-ajat sovittiin etukäteen, jotta sekä haastateltava että haastattelija pystyivät järjestämään itselleen rauhallisen tilan, jossa ei ollut muita läsnäolijoita. Tutkimukseen osallistuminen oli mahdollista keskeyttää missä vaiheessa tahansa ilman perusteluja.

Haastateltavien keski-ikä oli 37,4. Nuorin haastatelluista oli 21 vuotias ja vanhin 61 vuotias. Kaikki haastatellut olivat naisia. Haastelluissa oli kolme rikostaustaisen puolisoa, kolme äitiä, kaksi siskoa sekä kaksi entistä puolisoa. Yksi haastatelluista oli sekä rikostaustaisen sisko, että puoliso. Haastateltujen läheisistä rikostaustaisista seitsemän oli parhaillaan suorittamassa tuomiota. Kolmen haastatellun läheinen oli haastatteluhetkellä siviilissä. Yhteydenpito tuomiota suorittavien läheisten kanssa vaihteli samassa asunnossa asumisesta ja päivittäisistä puhelinsoitoista lähes olemattomaan yhteydenpitoon. Entisillä puolisoilla yhteydenpito rajoittui lapsiin liittyvien asioiden hoitamiseen. Äidit olivat tukeneet poikiaan paljon jo ennen tuomioita, minkä vuoksi suhde oli läheinen, jopa läheisriippuvuudeksi kuvattu. Kuudella haasta-

teltujen läheisistä oli myös aiempia tuomioita. Osalla aiemmissä tuomioissa oli useitakin ehdottomia tuomioita, osa oli saanut aiemmin pienempiä tuomioita, kuten ehdonalaisen tuomion tai yhdyskuntapalvelua. Kolmen läheiselle tuomio oli ensimmäinen.

3.4 Aineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen purin kaikki tallenteet tekstimuotoon litteroimalla. Pysin litteroimaan haastattelut mahdollisimman nopeasti haastatteluiden jälkeen. Haastattelut olivat kestoiltaan 20- 60 minuuttia ja litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 59 sivua. Koska kyseessä ei ollut yksityiskohtaista litterointia vaativa keskusteluanalyysi, jätin litteroidessa toistuvia täytesanoja pois. Valitsin analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tarkoituksena on luoda teoreettinen kokonaisuus, jonka valitut analyysiyksiköt eivät ole etukäteen harkittuja ja sovittuja. Aikaisempien havaintojen, tietojen tai teorioiden ei tulisi antaa vaikuttaa analyysin tekemiseen tai lopputulokseen, sillä analyysin tulee olla aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 97.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe litteroinnin jälkeen on yleensä redusointi, eli tekstin pelkistäminen poistamalla aineistosta tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat (Tuomi & Sarajärvi 2002:111). Lukiessani haastatteluita huomasin, että haastateltavat kertoivat tutkittavista asioista hyvin useissa eri yhteyksissä, mikä oli teemahaastattelun luonteen mukaisesti sallittua. Tästä syystä en poistanut teksteistä etukäteen mitään. Aloitin aineiston analyysin koodaamalla tekstistä löytyneet eri teemat, eli etenin suoraan klusterointi-vaiheeseen. Irrotin teemat aineistosta omaksi tiedostokseen, mikä auttoi aineiston hahmottamisessa. Koodauksen jälkeen yhdistin samaa asiaa käsittelevät teemat omiksi luokikseen.

Aineistoista nousi esiin viisi pääteemaa, joita olivat tilanteen käsittely kriisin eri vaiheissa, avun hakeminen, saatu tuki, kokemukset tuesta sekä toiveet tuesta. Tuomion aiheuttamien tunteiden käsittelystä nousi selkeästi esiin kriisin eri vaiheet, minkä pohjalta se oli jaettavissa kolmeen alaluokkaan; sokkivaihe, reaktiovaihe sekä käsittelyvaihe. Avun hakemisen yhteydessä nousi esiin omatoimisuus, ohjauksen tarve sekä tuen hakemisen vaikeus, jotka asetin avun hakemisen alaluokiksi. Haastateltujen jo saama tuki oli selkeästi jaettavissa kolmeen alaluokkaan; ammattiapu, vertaistuki sekä lähipiirin tuki. Kokemukset tuesta jakautui viiteen alaluokkaan, joita olivat tiedon tärkeys, emotionaalinen tuki, vähättely ja syyllistäminen, tiedon ja osaamisen vähäisyys sekä ymmärryksen puute. Toiveet tuesta liittyivät avun saavutettavuuteen ja oikea-aikaisuuteen, emotionaaliseen tukeen sekä tietoon ja asiantuntemukseen, jotka asetin teeman alaluokiksi.

Aineiston analyysissä oli piirteitä myös teoriaohjaavasta analyysistä. Eskola ym. huomauttavatkin, että laadullista aineistoa analysoitaessa usein eri analyysitavat kietoutuvat yhteen ja vain harvoin on mahdollista soveltaa ainoastaan yhtä analyysitapaa (Eskola & Suoranta 1999: 162). Analysoidessani aineistoa huomasin, että valtaosa teemoista oli selkeästi yhdistettävissä jo olemassa olevaan teoriaan (kriisin vaiheet), mitä en osannut odottaa. Aineistoa yhdisteltäessä pyrin löytämään eri luokkien väliltä säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Toistin luokittelujen yhdistämistä niin kauan, kun se oli tarkoituksenmukaista saadakseni aineiston mahdollisimman tiiviiseen ja selkeään muotoon. Kiviniemi (toim. Aaltola & Valli 2007:80) toteaaakin, että käytännössä koodausrunгон sekä teema-alueiden erittely ja jäsentely asettuu lopulliseen muotoonsa vähitellen, useiden analysointivaiheiden jälkeen.

Kiistatonta tulkintaa aineistosta on mahdotonta tehdä. Tutkijan tehtävänä onkin koostaa mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja perusteista, jotka tulkintoihin on johtanut. Näin lukijalle tarjotaan välineet arvioida, onko käsitys tutkittavasta ilmiöstä uskottava. (Kiviniemi 2007: 83.) Tulkinnan varmentamiseksi on mahdollista käyttää myös ulkopuolisia tulkitsijoita (Hirsjärvi & Hurme 2008:152). Luokittelu- ja yhdistelyvaiheessa kollegani luki aineiston läpi ja kertoi omat huomionsa aineistosta, mikä helpotti analyysivaihetta merkittävästi.

Aineiston analyysivaiheessa etenin aineistolähtöisesti, mutta tulosten yhteenvetoon otin mukaan tutkimuksen teoriaa ja pyrin vertailemaan saamiani tuloksia aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja teorioihin. Tuomi & Sarajärvi (2002: 99,115) kuvaavat teoriasidonnaiseen analyysiin olennaisesti liittyvää abduktiivista päättelyä ajatteluprosessiksi, jossa vaihtelevat tutkijan yhdistelemät aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Kaiken kaikkiaan sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä.

4 Tulokset

4.1 Tilanteen käsittely kriisin vaiheissa

4.1.1 Sokkivaihe

Haastatteluista nousi esiin läheisten epätodellinen olo. Haastatellut eivät pystyneet ymmärtämään tapahtunutta ja tilannetta kuvattiin uskomattomaksi. Haastateltujen oli vaikea uskoa todeksi oman läheisen tekoja, jotka olivat täysin oman arvomaailman vastaisia. Haastatellut kokivat, että heidän luottamuksensa petettiin.

”Sitä kun ei usko oikein omasta lapsestaan, että valehellaan päin naamaa tai niin sanotusti kusetetaan mennen tullen. Et se siinä on, ettei jaksakaan uskoa, että huumeet on se ykkösasia.” (H3)

”Se on ollut vaikeaa ymmärtää, kun se ei oo mikään tyhmä. Se ei oo mikään pari-kymppinen pojan kloppi, joka vähän kokeilee jos jonkin moista kolttosta. Niin se on ollut vaikeeta tässä ymmärtää, et miten noin hemmetin fiksu ja kouluttautunut ihminen tekee jotain noin älyvapaata. Tuntuu niin uskomattomalta, et joku tekee rahaa tavallaan toisen kärsimyksellä. Tuntuu ihan hirveeltä ajatella, että sitten ihminen, jota mä rakastan ihan hirveesti, niin se tekee sillä rahaa.” (H6)

”Ei sitä kuitenkaan ikinä ihmisestä, kenen kanssa on vuosia ollut ja lapsen tehnyt, niin osaa kuvitella, et se jottain peruuttamatonta tekkee.” (H8)

Osa haastatelluista kielsi tapahtuneen ja eli siinä toivossa, ettei kysymys ollut vakavasta rikoksesta.

”Ne ensimmäiset kolme päivää mä tuudittauduin siihen ajatukseen, että kaikki on jotenkin ihan hyvin. Et se on se kolme päivää vaan ja odotan nyt sen. Et ehkä tää on vaan joku pikkujuttu.” (H6)

Valtaosa haastatelluista toi esiin sokkivaiheelle ominaisen järkyttymisen tunteen. Järkytys ilmeni monella eri tavalla. Osalle järkytys aiheutti lamaantumista ja pettymyksen tunnetta, kun tulevaisuus ei tulisikaan menemään, niin kuin oli suunniteltu.

”Hän sitten mulle soitti, että nyt hän lähtee Sukevalle ja tuotko kamat ulos. Siinä vaiheessa en oikein osannu sitten mitään muuta, kun ihmetellä tätä ja vein ne tavarat. Mut jossain vaiheessa sitten iski se arki, kun ymmärsin sen, että on lapsen kanssa ihan keskenään. Kyllä mä olin aika lamaantunu,” (H9)

”Alussa se oli tosi järkytys itellekin. Että en ois kuvitellu, kun on yhteinen lapsi ja oli tarkoitus sitä perhettä sillä lailla perustaa. Että alussahan se oli semmonen järkytys.” (H8)

Kaksi haasteltua kuvasi järkytyksen liittyneen suoraan rikoksen tekotapaan sekä tuomion pituuteen. Tuomiosta oltiin jopa helpottuneita, kun tiedettiin läheisen olevan vangittuna, poissa yhteiskunnasta.

”Oikeestaan se tapa järkytti, minkä takia hän joutu sinne. Se oli niinku semmonen tosi järkyttävä tilanne. Et järkytti, mut samalla tosi helpottunu olo siitä, et tavallaan ties, missä se on. Ja sitten se, että hetkeks aikaa tulee breikki semmoseen rikos... Kun hän käyttää aineita, niin se oli semmonen stoppi tavallaan sille. Kun tiesi, et se joutuu pois yhteiskunnasta hetkeksi.” (H4)

”Kyllähän sekin oli sitte järkytys, kun me kuviteltiin, et se (tuomio) on korkeintaan joku vuos tai ainaki alle kaks vuotta. Ja pääsis ehdolliseen. Kieltämättä se oli ihan mielipuolinen järkytys.” (H5)

Yksi haastatelluista muisteli nuoruuttaan, jolloin veljen pidätyksestä järkyttyminen liittyi omiin syntymäpäiviin. Pidätys tapahtui ikään kuin vääränä ajankohtana ja tuotti sen vuoksi suuren pettymyksen.

”Sen mä muistan, et päivää ennen kun täytin neljätoista, niin lehdes oli juttua, et mun veli on otettu kiinni jonkun taka-ajon seurauksena. Ja sen mä muistan, et se oli mulle tosi kova paikka. Et miks sen piti just päivää ennen mun synttäreitä? Mä otin sen jotenki.. sen mä muistan, et sen mä otin tosi raskaasti.” (H1)

Järkyttymiseen liittyi usein myös tilanteen yllättävyys. Vaikka useilla haastateltujen läheisillä oli aiempiakin tuomioita, tuomio tuli heille yllättäen ja odottamatta. Osa haastatelluista tiesi läheistensä laittomista puuhista, mutta halusi pitää itsensä tiukasti erillään rikoksista. Sen vuoksi tuomiot tulivat osittain yllätyksenä.

”Sitten kun töihin soitettiin, että pittää tulla kuulusteluihin, kun on alaikäinen, niin minä että mitä, mitä, mitä!? Ei siis ollu hajuakaan, että mitä on tapahtunu.” (H3)

”Mulle oli ollu kauhee järkytys, että poika onkii tämmönen suonensisäisten huumeiden käyttäjä. Ja mite se on niinku tehny... osallistunu aseelliseen ryöstöön, saanu vankilatuomion. Se tuntu ihan, että ei voi olla totta! Mulla meni

monta kuukautta.. minä olin ihan, että miten se on mahdollista, että miten se on semmoseen voinu joutua? Miten se on voinu tehdä semmosta?” (H3)

”Minä silloin jo aikanaan sanoin, että minä en halua sitte mitenkään sotkeutua mihinkään. Et minut ja lapset varsinkin on piettävä ulkona kaikesta. Sen takia ne tulikii sitte aina vähä pommina ne jutut jostain. Silleen, että minä en tienny mistään mittään.” (H9)

Osa haastatelluista halusi tapahtuneen jälkeen vetäytyä omaan rauhaan ja vältteli asiasta puhumista. Tapahtuneesta puhuminen oli vaikeaa myös oman perheen sisällä. Haastatelluista nousi esiin myös omien tunteiden siirtäminen syrjään keskittämällä energia toisaalle, kuten lapsen hyvinvointiin.

”Mies ei halua oikein puhua asiasta. Ottihan se aika raskaasti, muttei silleen haluu niin puhua siitä.” (H5)

”Kun se tuomio tuli, niin mie en halunnu tavata ketään. Kävin uimarannalla perimmäisessä nurkassa. Mie en halunnu tavata ketään muuta, kun äitini ja siskon. En halunnu puhuu kenenkään kanssa koko jutusta.” (H5)

”Asialle et voi mittään ja siitä on lapsi jo nyt kärsiny ja tulee kärsimään. Että ehkä sitä jotenkii ossaa ne omat tunteesa muitten asioiden puitteilta laittaa syrjään, kun on se lapsi, mitä pittää tukkee.” (H8)

Yksi haastelluista kuvasi lapsensa tapaa ajatella isän tuomiosta. Lapsi ei ollut täysin tietoinen, missä isä on, joten hän oli muodostanut itse oman käsityksen asiasta.

”Lapsi tietää, että isä on siellä ja tietää niinku puolet asiasta. Ja silloin kun oli tapaamisia, niinku ennen kun sitä asiaa lähetettiin purkamaan, niin lapsi selitti asian sillä lailla, että isi on siellä töissä ja siellä on poliiseja vahtimassa, et sinne ei tuu rosvoja. Sillä oli semmonen oma käsitys asiasta” (H8)

4.1.2 Reaktiovaihe

Haastatteluista nousi esiin alkusokin jälkeistä vihaa. Omalle läheiselle oltiin vihaisia ja katke-riakin siitä syystä, että haastatellut joutuivat tietämättään vaikeaan tilanteeseen heidän te-kojensa vuoksi. Vihaa tunnettiin myös myöhemmin vankilatapaamisella, kun menneet tapah-tumat tulivat uudelleen mieleen.

”Ensin tietysti itketti ja sitte alko tulee jo vähä semmosta vihaakin, niinkun et miks? Että minkä takia minä oon tässä nyt? Et minkä takia mä oon vasten tah-toani tässä tilanteessa, et miksei se kertonu mulle, että se nyt touhuua jotain noin typerää? Että mulla ois ollu siinä kohti mahdollisuus perääntyä ja mun ei ois tarvinnu käydä läpi tätä kaikkee.” (H6)

”Sitten olin vihanen ja katkera ja surullinen tietty muiden, sen perheen ja niitten puolesta. Mutta päällimmäisenä oli varmaan, että oli tosi järkyttyny ensin ja sitten oli ehkä tietyllä lailla tosi katkera.” (H8)

”Itse oon kerran ollu sen jälkeen Sukevalla tapaamisessa, mikä oli itelle aika raskas henkisesti. Siinä kyllä tuli se tunneryöppy, että oli vihanen ja katkera ja toisaalta säählitti, kun toinen oli semmosissa olosuhteissa. Se oli kyllä semmo-nen tunteiden sekamelska.” (H8)

Useat haastatellut kokivat tapahtumien johdosta ahdistuksen tunteita ja jäivät töistä sairaus-lomalle. Osalle masennusoireet tulivat vasta myöhemmin tapahtumien jälkeen, mutta niiden uskottiin alkaneen läheisen tuomion vuoksi.

”Semmonen hirmunen ahistus ja pelko. Sehän on jääny ihan alun alkaen kai-kesta. Kun vankilassaki sattuu, mitä sattuu, et aina oot sen pelon kanssa eläny. (H7)

”Oon potenu depression jo siitä ensimmäisistä hänen ehdollisesta tuomiosta, niin ei se nyt parantunu yhtään, kun luet niitä tekstejä ja arvuuttelet, mitä tästä tulee.” (H5)

”Mulla jälkikäteen tulikii sitten semmosia masennusoireita ja tosi kauheita it-sesyttöksiä.” (H9)

Useat haastatellut tunsivat voimakkaita itesesytöksiä läheistensä tuomioiden vuoksi ja usein juuri syyllisyys johti masennukseen. Äidit syyttivät itseään siitä, etteivät olleet onnistuneet lastensa kasvattamisessa. Toisaalta ymmärrettiin, etteivät rikokset olleet heidän tekemiään, mutta se ei lieventänyt syyllisyyden tunnetta.

”Voi sanoo, että kyllä se oli järkytystä. Itelleen myös masennusta tavallaan tuli siitä, että mitä minä olen tehnyt väärin? Mitä kaikkea, kun tätä nyt on ollu tässä jo sen koulusta lähtien.” (H5)

”Vaikka enhän mie oo tehny mittää, että poika on. Mutta sitä häpeää, että et oo onnistunu lastas kasvattamaan kunnolla” (H7)

”Kyllä huomaa et äiti, se varsinki on sillai, et se on syyttäny siitä asiasta itteesä.” (H4)

”Minä syytin ihteeni, että miten hölömö oot, kun oot maksanu oman lapses laskuja ja oot antanu rahaa ja ne on kaikki männy huumeisiin.” H7

Myös muut läheiset, kuten entiset tai nykyiset puoliset olivat syyttäneet tapahtumista itseään. Syyllisyyttä koettiin myös siitä, että omalta lapselta vietiin isäpuoli, joka oli aiemmin ollut perheen arjessa mukana. Haastateltu koki, että asia on jotenkin hyvitetävä lapselle.

”Minäki syytin ihteeni hirveen paljo siitä, et mä en niin sanotusti voi häntä pelastaa kaikelta.” (H9)

”Mul oli aikaisemmasta liitosta sillon poika, niin ehkä se oli niinku kaikkein eniten, et mä jouduin pojalle kertoo, Ja mieltii, et miten mä sitten hyvitan sen asian hänelle.” (H1)

”Tottakai se entinen appiukkokii hirveesti syytti ihteesä siitä, et kun ei voinu auttaa poikaansa, eikä pelastaa sitä.” (H9)

Lähes kaikki haastateltavat tunsivat häpeää läheisen rikostaustan vuoksi. Häpeää kuvattiin jopa suurimmaksi tunteeksi, mitä läheisen tuomio on aiheuttanut. Haastatteluista nousi esiin tunne, että asian kanssa oltiin yksin, eikä kenellekään muulle ollut tapahtunut samoin.

”No tuota, kyllähän se aika ahistunneeks ja lyödyks löi. Se on kaikkein suurin mikä tässä on ollu, niin on se häppee.” (H7)

”Mä olin aivan sekasin päästäni siinä vaiheessa. Ihan niinkun, että apua mitä tästä tulee ja miten mie kestän tämän. Ja kaikki se häpeä ja kaikki.” (H5)

”Kun sehän tuntu, että sitä on yksin maailmassa, että ei kellekään muulle oo tällasta sattunu.” H3

Läheisen tuomiota haluttiin aluksi salata ja ympäristön reaktiot huolestuttivat haastateltuja. Omille sukulaisille, ystäville ja työkavereille ei haluttu kertoa tuomiosta. Vaikka useat haastatellut ymmärsivät, ettei muiden reaktioita ole tarpeen murehtia, se ei käytännössä kuitenkaan toteutunut.

”Sit seuraavaks tuli varmaan häpeä. Sit tuli mieleen, et miten mä kerron asiasta mun vanhemmille, tai lähinnä äitille ja veljelle. Ne on edelleen tätä niin vastaan. Ensimmäisen kuukauden mä varmaan asiaa vähä sillai kiertelin ja kaartelin. Selitin aina, että mies on jossain, jos äiti kysy, et missä se on.” (H6)

”Kyllä siinä aika yksin oli. Sittenhän se on semmonen häpeä, että ei sitä vittii ei sukulaisille, eikä ystäville, eikä varsinkaan työpaikalla viitti kertoo, että mikä painaa.” (H3)

”Se on niin iso häppee. Sitähän se tietysti on. Että ainahan sitä mieltii, mitä se naapuri ajattellee ja mitä ne kyläläiset ajattellee, vaikka niinhän ei pitäis tehdä. Et se pitäis vaan yrittee ellee se oma elämäsä.” (H7)

Leimaantumisen pelko nousi selkeästi esiin haastatteluista. Useat haastatellut työskentelivät hoito-alalla ja erityisesti työpaikalla asiaa haluttiin salata leimaantumisen välttämiseksi.

”Mä pelkään ihan hirveesti sitä, kun mä oon hoito-alalla, että mut leimataan jotenkin sen ansiosta.”(H6)

”Se on vielä nykyään, että siitä voi myös saaha sen leiman ohtaan ite. Ja kun oon just tuolla hoitoalan töissä, niin ehkä ei siellä kehtaa mainostaa.” (H8)

Haastatteluista nousi esiin kommentteja, joissa etsittiin syytä tapahtuneeseen ulkopuolelta. Sama haastateltava toi useassa eri yhteydessä esille tapahtumien selittämisen ulkopuolisilla tekijöillä.

”Et miten se sellasen, kun hän ei oo ollu semmonen väkivaltanen ikinä. Hänellä ei ollu mittään tappeluita, eikä semmosia nuorempanakaan. Sillonki se kioski, mihin ne murtautu, niin se oli kessää ja siellä oli ovi auki ja ne oli kännessä, niin ne oli kaverin kanssa menneet sinne.” (H3)

”Mutta tietysti kun kaverit oli kaikki, mitä hällä siellä oli, niin oli niitä käyttäjiä. Sitten tietysti kun on tuommosessa toiminimessä tavallaan yksin tehny sitä työtä, niin ei oo semmosta työyhteisöökään siinä...” (H3)

”Sitten meni se toiminimikii pieleen, kun kävi ilmi, että se missä oli kirjanpito, niin se kirjanpitäjä ei ollu huolehtinu kuukausi-ilmotuksista eikä tämmösistä. Tuli sitte verottajalta niitä lappuja että alvit maksamatta ja niin se meni toiminikii siinä.” (H3)

4.1.3 Käsittelyvaihe

Aineistosta nousi esiin surutyölle ominaista tilanteen hyväksymistä. Tilanteen hyväksyminen ilmeni kommentteina tuomion ennalta-arvattavuudesta ja siitä, että tuomiota osattiin jollakin tasolla odottaa, vaikka sokkivaiheessa tuntemukset olivatkin päinvastaisia.

”Kyllä koko ajan pelänny, että tapahtuu jotakin, mut oli niinkun vähän jo, että nyt menee hyvin. Ja niinkun itekki sano, meni hyvin. Sitten kosahti. Että tää oli ihan täysin tietyllä tavalla ennalta arvaamaton juttu, mitä tapahtu.” (H5)

”Tuli mulle kyllä ihan täytenä yllätyksenä. Et jotain mä olin epäilly, että on. Hän ei ite käytä mitään, et hän oli rahan takia sen tehny. Ja jotain mä sillon epäilin, mut en tohtinu sit ihan suoraan kysyäkään.” (H6)

”Periaatteessa siinä vaiheessa jo, kun hänel tuli se retkahdus ja lähti lapsesta, niin kyl mä tiesin siinä vaihees jo, että se lähtö tulee päivänä minä hyvänsä. Et mä olin silleen varautunu siihen.” (H1)

”Ei tullu yllätyksenä, et se oli vaan ajan kysymys, että millon se tulee. Niin paljo oli kato sitä kaikkee.” (H7)

4.1.4 Ympäristön suhtautuminen

Leimaantumisen pelko nousi selkeästi esiin haastatteluista. Tuomiosta puhuttiin hyvin harkiten ja ympäristön reaktiot koettiin negatiivisena. Osa haastatelluista koki kantavansa leimaa vielä vuosienkin päästä tapahtuneesta, vaikkei itsellä ollut mitään tekemistä rikoksen kanssa.

”Mä oli siinä miettiny, et miten mä tän sanon, et täräytänks mä vaan, että nyt on tapahtunu näin. Ja niinhän mä sit tosiaan tein. Mä en oikein tienny, et miten mä oisin siitä äidille kertonu. Niin mähän siinä sitte vaan kahvikupposen ääressä sanoin ja meidän äiti rupes itkee.” (H6)

”Mie kyllä koin monella kohtaa, että oot huono ihminen. Ja sillä tavalla, että teidän perhe on tuommonen ja tämmönen että ei oo oikein hyväksyttävä asia. Että kauheeta, mitä se on menny tekemään ja tällä tavalla. Mulle tuli hirmu negatiivinen tuntemus siitä koko ajan. Sitten jo piti ihan välillä miettiä ja va-roo, ettei virkkanukkaa mittään.” (H7)

”Kyllähän siitä on ite saanu sitä leimaa kantaa vielä tänäki päivänä. Et se on jännä, vaikka puoliso ei tekiskään mitään, mutta se on siitä huolimatta ihan samanlainen rikollinen nähtävästi, kun mitä tämä, joka on käyny vankilassa.” (H9)

Erityisesti pienillä paikkakunnilla ympäristön reaktiot koettiin leimaaviksi ja sen vuoksi oltiin valmiita vaihtamaan jopa omaa asuinpaikkakuntaa. Tuen sijaan ympäristön koettiin paheksuvan. Uudella paikkakunnalla asuminen koettiin helpottavaksi, sillä ihmiset eivät tunteneet haastatellun taustoja.

”Tääki on pieni paikka ja siitä sitten sana levisi, niin aika paljo sain kuulla vit-tuilua siitä asiasta ja semmosta negatiivista kommenttia. Aikalaille kyllä lei-mattiin minut sen takia.” (H8)

”Et voin sanoo, että minä olin tosi yksin. Ja siihen aikaan se kuitenkin vielä oli semmonen tabu se asia. Varsinkin kun niin pienellä kylällä asuin. Että ei sieltä kyllä tukkee tullu mistään kautta, et enempi sitä paheksuntaa sai sitte osak-seen kyllä. Oli aivan ihana päästä pois sieltä, vaikken sen kauempaan nytkään asu, niin siitä huolimatta täällä saa olla ihan niinkun muutkin. Kukaan ei tiää, eikä tunne taustoja” (H9)

”Voi se olla pieni rasitekin pienellä paikkakunnalla, kun on niin pienet ne piirit ja kaikki puhuu...” (H6)

Haastateltavat saivat ympäristöltään myös empatiaa, jota osoitettiin eri tavoin. Haastatellut saattoivat kokea halauksen ja kannustavat sanat myös negatiivisesti tai sarkastisesti.

”Kyllähän ne toiset oli vähän et hyvänen aika, voi että. Toiset oli, että on sulla vaikeeta. No yks oli ihan, että suorastaan säikähti, kun mie kerran sanoin, että (poika) istuu. Se oli ihan järkyttyny, katto minnuu kun kuuta nousevaa.” (H5)

”Yks naapuri, sellanen vanhempi täti, tuli sitte käymään heinäkuulla, kun lehdessä oli juttu. Se kyllä halas minnuu ja sano, että näytät voivan ihan hyvin. Joo...” (H5)

Yksi haastateltu toi esiin työpaikan esimiehen asenteen hänen suruaan kohtaan. Esimies oli sitä mieltä, etteivät henkilökohtaiset asiat kuulu työpaikalle.

”Mullahan oli sellanen esimies, kun mie hölömö menin sanomaan töissä tästä, niin sehän huuti mulle aivan hirveesti! Et toisten ei tartte sinnuu kohtaan olla empaattisia ja ei tarvi yksityisasiosta töissä puhuu. Se oli aika raskasta aikaa kuitenkin.” (H7)

Yksi haastatelluista oli kokenut nuoruudessaan poikkeuksellisen ympäristön reaktion, kun veljen tuomion ansiosta häntä alettiin arvostaa ikätovereiden keskuudessa.

”No sit mä menin kouluun ja kaikki oli, et hei vähä siistii! Et me kuultiin, et sun veli on vankilassa. Et ihan sikahieno juttu! Ja sit musta tuli yks, miten sen sanois, suosituimmista tytöistä. Vaan niillä mun veljen meriiteillä. Et harva vangin omainen on varmaan ollu siinä asemassa, et on tietyl taval ollut suosionsa huipulla sen perhetaustansa takia.” (H1)

”Et itelle se oli tosi kova paikka ja tosi suru ja näin. Ja sitten taas koin sen toisen puolen siitä, että mua arvostettiin sen asian takia. Se oli teini-ikäisenä

kyllä, kun muutenkin on kaikki tunteet niin pinnassa ja korostuneita, niin joo se oli kyllä aikamoista myllerrystä.” (H1)

4.2 Avun hakeminen

4.2.1 Omatoimisuus

Haastatellut jakautuivat selkeästi omatoimisiin avunhakijoihin ja ohjauksen tarpeessa oleviin läheisiin. Omatoimisilla henkilöillä oli kykyä ja voimavaroja etsiä ja vaatia itselleen apua. Omatoimisesti palveluita etsineet haastatellut kuvasivat tiedon etsimisen olevan heille entuudestaan tuttua ja sen vuoksi jopa helppoa.

”Se riippuu vähä työstäkii, että kun minä oon tällöinen toimistotyöntekijä ja mulla on semmonen työ, että minä oon aina joutunu kaikkia tietoja kaivelemaan, niin se on mulle tuttua se tietojen kaivelu. Että se oli silleen heleppoo, kun mä siitä ensikauhusta selevisin.” (H3)

”Minäkin tutkin, niinku kaikki ihmiset, kellä on netti ja osaa sitä yhtään käyttää, niin ettii kaikennäköstä tietoo ensinnäkin tuomioista ja tuomion pituudesta ja vankilasta. Nii sieltähän se tuli sitte tämä Vankien Omaiset. Just katelin sieltä, että oisko täällä mitään tukea itselleen.” (H5)

”Kyl mä periaatteessa löysin muistaakseni Vankien Omaiset ainakin aika vähäisellä googlettamisella. Ja sitten mä löysin jotain kautta sit jostain linkistä ne Portti Vapauteen- sivut. Ja sieltä sit katoin et hetkinen, tossa on joku läheisten juttu ja sitä kautta.” (H1)

Omatoimiset kykenivät kriisin hetkelläkin toimimaan ja mm. valmistautumaan läheisen vankeusaikaan etsimällä itsenäisesti tietoa tukipalveluista jo etukäteen.

”Kun mä tiesin, et hän syksyllä lähtee, niin mä aloin ettimään jo kesällä vertaistukee tai mitään sellasia järjestöjä tai semmosia paikkoja, mistä jotain apua niinku sais itselleen. Tai jotain, yhtään mitään oikeestaan.” (H1)

Myös osa palveluista oli omatoimisille tiedon hakijoille entuudestaan tuttuja, mikä helpotti tiedon hakemista ja madalsi kynnystä hakea apua. Palvelut olivat valmiiksi tuttuja mm. sen vuoksi, että perheen muut jäsenet olivat käyttäneet samoja palveluita aiemmin.

”A-klinikalla voi käyä vaikka et oo ite niinku mitenkään... että oot joku läheinen. Sehän on semmosta tietoo, että ihmiset ei tiedä sitä. Että jos mulla ei ois ollu sitä aikasempaa kokemusta, niin ei sitä ois kukkaan kertonu. En mä ois osannu sinne mennä. ”Mulla oli se kokemus, että sieltä oon saanu apua ennakkii. ” (H3)

Omatoimisesti apua hakeneiden haastatteluista nousi esiin kuitenkin tyytymättömyyttä. Palveluita kyettiin itse etsimään, mutta jonkun olisi toivottu kertoneen palveluista.

”Ei se saanu semmosta kriisiapua, et ei semmosta oo ollu missään vaiheessa kellekään tarjolla. Mutta koska se oli niin järkyttävä tilanne, niin sitten ymmärsi itse hakeutua tavallaan keskustelemaan asiasta.” (H4)

”No jos nyt sanoisin suoraan, niin eihän kukaan mitään tukea tarjonnu, et ei ottanu minkään valtakunnan yhteyttä. Että ite otin sitte siihen Vaoon yhteyttä. Mutta kukaan ei tarjonnu yhtään mitään apua. Mistään päin.” (H4)

”Mutta sitten kun hän joutu sinne vankilaan, niin en minä niinku yhtään tienny. Että sitte netistä rupesin kattelemaan ja sitte minä löysin Kritsin jotkut sivut.” (H3)

Omatoimisesti apua hakeneilla haastatelluilla oli rohkeutta ja kykyä olla itsenäisesti yhteydessä palveluihin, eikä kriisi lamaannuttanut ja saanut eristäytymään heitä.

”Mä itseasiassa, mä vaan menin sinne vertaistukiryhmään. Mun mielestä sillon oli vielä, et ei tarvinnu ilmottautuu, sinne vois vaan mennä. Niin sit mä vaan niinku, mä vaan menin.” (H1)

”Minä soitin ite sinne kriisiryhmään ja pyysin pääsyä, kun alkaa olla niin vaikeeta tämä elämä, kun ei saa nukuttua ja ahistaa kaikki.” (H9)

”Sit tosiaan mä rohkaistuin facebookin kautta ottaa siihen (työkaveriin) yhteyttä ja sit kahvikupposen ääressä juteltiin.” (H6)

”Kun mie sinne ekan kerran sain soitettuu, niin ei oo ollu yhtään vaikee ottoo yhteyttä. Just kun on saman kokeneita ihmisiä, hyö ossaa hyvin paljon aukasta sitä.” (H7)

4.2.2 Ohjauksen tarve

Ohjauksen tarpeessa olivat useimmiten lamaantuneet tilanteesta, eikä omatoimiseen tiedon etsimiseen ollut resursseja. Haastellut kuvasivat tiedonsaantia vaikeaksi. Tiedonsaannin vaikeuden lisäksi osa läheisistä ei kyennyt toimimaan vaikeassa tilanteessa saadakseen apua. Apua ei osattu itsenäisesti vaatia ja esimerkiksi vankilatapaamisten yhteydessä tukipalveluiden esitteitä ei edes huomattu, koska tilanne oli niin uusi ja hämmentävä.

”Ei oo kyllä ollu helppo löytää. Ja ei varmaan ei oo hirveesti tarjollakaan semmosta. Et se on ollu semmonen aika iso yllätys itellekin, että ei oo sen enempää. Kun se kuitenkin koskettaa tosi paljon ja laajasti ja voimakkaasti myös läheisiä. Että se ei oo pelkästään sen rikosentekijän juttu, vaan kyllä täällä sitten istuu ihan yhtälaillassit tuomioo täällä siviilissä. Ja voisinpä jopa väittää, että melkeinpä jopa enemmän koskettaa niitä, jotka jää tänne siviiliin.” (H2)

”En nähny kyllä siellä (vankilassa), tosin olin niin, tietysti eka kerta ja niin jännittänyt siitä tilanteesta, niin en nähny kyllä yhtään esitettä, oliko niitä jossakii.” (H5)

”Se (vankilan työntekijä) halus meidän kans keskustella tilanteesta, silloin kun oli ensimmäinen perhetapaaminen. Käytiin häntä sit tapaa ja tunnin verran juteltiin. Mut ei sekään ollu kun se yks tapaaminen. Ehkä ei osannu vaatia sitä, että pitäs nähdä vielä ja keskustella asioista uudemman kerran.” (H6)

Osa haastelluista pohti itsekin auttavien tahojen hankalaa roolia palvelujärjestelmässä; kenelläkään ei ole tietoa, kuka on rikostaustaisen läheinen, joten tiedon välittäminen ilman välikäsiä on usein mahdotonta. Haastatellut korostivat omaa aktiivisuutta palveluiden piiriin haikutumisessa.

”En tiiä miten se ois käytännössä järjestettävissäkään, että kyllähän se vaatii sitä omaa aktiivisuutta.” (H3)

”Jos sä et tavallaan laita johonki, kirjaa, et ketkä on sun lähiomaisia, niin mistäpä niitä oikeestaan vois sitte tietää?” (H4)

”En mä tiä sitten, kun aattelee, että jos mä en sitä hae, niin kuka se ois voinu sen asian mulle ees tarjota?” (H6)

Useat haastatellut kaipasivat palveluohjausta jo käyttämiensä palveluiden taholta, sillä itsellä ei koettu olevan riittävästi tietoa ja voimavaroja avun etsimiseen. Haastattelujen valossa näyttäisi myös siltä, että läheisten odotetaan osaavan vaatia tukipalveluja itselleen.

”(Sosiaalihuolto, lasten neuvola) ois voinu antaa vinkkiä, että mistä voi kysyä ja jotain, kun ei siinä tilanteessa heti kyllä ossaa toimia ja tehdä mitään.” (H8)

”Ei niinkun mitään kautta kukaan ees ehottanu. Ei edes silloin kun poikaa käytin neuvolassa ja kerroin meidän neuvolatätille, joka on aina ollu meidän elämässä kuitenkin mukana, tämän tilanteen.” (H9)

”Kai se ois ollu helpompaa, jos joku ois neuvonu, että tuolta voit saaha apua. Mut ei minua kukaan mihinkään osannu kyllä auttaa.” (H9)

Osalla haastatelluista oli negatiivisia kokemuksia palveluiden etsimisestä, mikä teki avun hakemisesta entistä vaikeampaa. Aikaa läheisen tuomion täytäntöönpanon jälkeen kuvattiin ”ti-
pahtamiseksi” tyhjän päälle; tilanne oli aivan uusi, eikä haastatelluilla ollut tietoa, mistä apua olisi voinut lähteä hakemaan.

”Ei sitä osannu ennää ehtii mistään, kun tuntu, et kaikkialta lyyään ovi kiinni nenän eestä.” (H7)

”Mä jotenki tipahdin ihan, ettei oikeestaan ollu niinku yhtään mitään, mistä mä oisin sitä apua voinu saada.” (H6)

”Silloin kun se joutu sinne vankilaan, niin enhän minä tienny, että mistä.. ei mulla niinku ollu mitään kokemusta sellasesta.” (H3)

4.2.3 Tuen hakemisen vaikeus

Myös itse aktiivisesti palveluita etsineet haastatellut kokivat palveluiden piiriin menemisen haasteelliseksi. Haastatteluista nousi esiin pelkoa ja epävarmuutta. Kynnystä lisäsi epävarmuus siitä, tuleeko tuki olemaan odotetun laista.

”Vaik vähän pelon ja kauhun sekaisin tuntein tietty sinne meni, kun uus juttu ja uus paikka ja uudet ihmiset ja ihan pihalla kaikesta.” (H1)

”Mulle itelleni on kynnys soittaa melkein mihin vaan. Vaikka oon hoitaja ihminen, niin minusta on hirveen vaikee aina ottaa se puhelu. Se on se alottamisen vaikeus, että uskallanko soittaa, enkö uskalla soittaa.” (H5)

”Ei oo silleen helppo tuoda sitä esille ja sinne ryhmään meneminenkin oli semmonen tosi iso kynnys, et jos ei saakaan tavallaan sitä, mitä on lähteny hakee tai odottanu. Niin sitten se on aika rankka ja ärsyttävä kokemus.” (H2)

Uudet ihmiset ja uusi tilanne koettiin jännittävänä. Haastatellut toivat esiin ennakkoluuloisuutensa muiden rikostaustaisten läheisiä kohtaan. Oma tilannetta pidettiin niin uskomattomana, että haastatellulla heräsi epäily siitä, uskoisiko lääkärikään tilanteen olevan totta.

”Sen mä muistan, että sinne ensimmäiseen virkistysviikonloppuun, sinne Vaon tapaamiseen oli kyllä vaikee mennä. Sitä mietin kauan, että lähenkö minä. Tuntu, että minkähänlaista porukkaa ja tämmönen rikosten maailma, että se on mulle niin vierasta. Kun on tämmösiä ennakkoluuloja ihan. Sitä kuvittellee, että sellasia lapsia, niin sellasia vanhempia. Mutta ei se ollu ollenkaan semmosta.” (H3)

”Mulla on hirmu iso kynnys ollu, kun mie kyllä näin se vertaistukiryhmän kesäläkin, mut kun minusta ei oo yksin lähtijäks. Mut nyt kun meitä on toinen tässä lähellä, niin myö porukassa lähetään. Se on mulle paljo helpompi. Mie oon kauheen arka, että oon sulkeutunu kottiin.” (H7)

”Tuli sellanen tunne, että uskooks se edes mua? Tää on niin uskomaton juttu, et ei se varmaan usko se lääkäri mua. Et mä oisin vaan tylliin, et mua ei kiinnostu mennä töihin, et mä oon sen takia tullu tänne jotain keksimään. Et ehkä se oli siinä vähä semmonen kynnys.” (H6)

Aineistosta nousi esiin myös haastateltujen oman tilanteen vähättely. Tukipalveluiden ei ajateltu olevan itseä varten. Palveluiden ajateltiin olevan henkilöille, joiden tilanne on vielä haastavampi.

”Jotenki mä aattelin, et ehkä siinä kohti oli vähän semmonen häpeä jotenki, et ei ehkä sit kuitenkaan osannu (mennä ehdotettuun vertaistukiryhmään). Tai ajattelin, et ehkä se nyt ei oo sitte loppupeleis kuitenkaan se mun kanava. Aattelin, et siel on just niitä.. tai vakava rikoshan toikin on, mutta jotenkin mä pidin niin vähäpätösenä sitä mun omaa ongelmaa.” (H6)

”Aattelin niinkin, etten mä viiti soittaa johonkii ja rasittaa sitten niitä. Mikä on tietysti ihan pöljää, mutta...” (H3)

”Mua ei ehkä semmosella esitteellä olis välttämättä saanu yhtään mihinkään. Ehkä siinäkin ois tullu taas semmonen oman asian vähättely. Et onks tää nyt oikeesti niin iso asia, että mun tarvii tästä nyt jonkun kans... et jollekki, jolla on asiat viiielä hirveemmin.” (H6)

Myös läheisten aiemmat kokemukset palveluista vaikuttivat avun hakemiseen. Esille nousi huolta siitä, suhtaudutaanko asiaan ammattilaisten taholta taas vähätellen tai jätetään reagoimatta kokonaan. Tukipalveluiden työntekijöiden suhtautuminen läheisten tilanteeseen koettiin hyvin merkittäväksi tekijäksi.

”Ja sitte hirvitti oikein, kun se ensimmäinen lääkäri oli niin tökerö, ei se kommentoinu edes mitenkään sitä, et mitä on tapahtunu ja oon ihan hysteerinen. Niin jotenki sitten mietin, että mikähän tää toinen lääkäri on, että jos tää on yhtä huono kokemus.” (H6)

”Tuntu, että kun sille appuu etit, niin jotenki minä koin sen sillä tavalla, että sitä ei niinku hyväksytä. Että mulle tuli hirvu semmonen negatiivinen tuntemus koko ajan. Sitten jo piti ihan välillä mieltä ja varoo, ettei virkkanukkaan mittään.” (H7)

”Me oltiin siihen asti saatu sieltä (sosiaalitoimistosta) niin kylmää kyytiä aina, että ei ollu helppo mennä sinne pyytämään apua.” (H9)

Tuen hakemista vaikeuttivat myös häpeän tunteet. Sosiaali- ja terveysalalla työskennelleelle haastatellulle terveyspalveluihin hakeutuminen ei tullut kysymykseen tuttujen työntekijöiden vuoksi. Tilanteen salaaminen vaikutti merkittävästi avun saamiseen, sillä avunsaanti on usein läheisten kohdalla riippuvaista omasta aloitteesta. Häpeää koettiin myös siitä syystä, että omaa tilannetta pidettiin ainutlaatuisena, ennen kuin havahduttiin siihen, että monet muutkin ovat kokeneet saman ja selvinneet tilanteesta.

”On aika suuri kynnys lähtee ennää tuonne, kun on itekki ollu terveyskeskussa ja sairaalassa töissä, niin tuonne vastaanotolle, kun siellä nää kaikki psykiatriset hoitajat on kaikki tuttuja jollain tapaa, niin on aika suuri kynnys lähtee sinne. Vaikka tiesin, et sinnekin voi mennä, mut silti en.” (H5)

”Koska moni ei puhu, tai ei silleen osaa hakee sitä apuu. Ja ei välttämättä ees puhu siitä koko asiasta missään. Niin ei sit mikään muu taho osaa ees tarjota apua sulle. Tiedän paljon semmosia puolisoita, jotka salaa asian päiväkodissa, koulussa, neuvolassa ja omalla työpaikalla.” (H1)

”Minua vähän nolottikin sillä tavalla, että no mitäs minä oon kuvitellu olevani, jotenki poikkeus? Että onhan muillakin rankkoja juttuja ja silti ne on niistä selvinny.” (H3)

4.3 Saatu tuki

4.3.1 Ammattiapu

Valtaosa haastelluista sai ammattiapua oman tilanteen helpottamiseksi. Apua saatiin niin valtiolta, kunnalta kun järjestöiltäkin. Valtion tarjoama tuki saatiin pääsääntöisesti Rikosseuraamuslaitokselta. Rikosseuraamuslaitoksen tarjoama tuki oli kaikissa tapauksissa sosiaalityöntekijän kanssa keskustelua. Yksi haastatelluista oli osallistunut myös Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön kehittämiseen ja lakivalmisteluun. Kaksi haastateltua osallistui Kelan järjestämään psykoterapiaan.

”Kuopion vankilassa oli joku sosiaalityöntekijä, niin hänelle hoksasin soittaa.” (H3)

”Tossa Hämeenlinnan vankilassa kun hän oli, niin siellä noi perhetapaamiset pyöri. Siellä joku tämmönen, en tiää mikä hänen tittelinsä oli, mut semmonen nainen, se halus meiän kans keskustella tilanteesta silloin kun oli ensimmäinen perhetapaaminen.” (H6)

”Sit periaatteessa tota rikosseuraamusalan kenttää kävin vähä eri näkökannalta läpi. Et paljon olin mukana risen kaikissa koulutuksissa ja perhetyöpäivissä. Sit mä olin oikeusministeriössä kuultavana kun suunniteltiin uutta vankeuslakia.” (H1)

Kunnan tarjoamaa tukea haastatellut käyttivät monipuolisesti. Kahdella haastatelluista oli ollut asiakkuus sosiaalipalveluissa. Lisäksi asiasta oltiin keskusteltu perheneuvolassa, a-klinikalla, terapiassa sekä mielenterveyshoitajan kanssa. Yksi haastatelluista oli käyttänyt kunnan akuutin kriisiryhmän palvelua.

”Hommasin pojan A-klinikalle ja siellä oli kans semmonen oikein hyvä terapeutti, jonka luona hän kävi. Ja kävinhän minä itekki siellä sillä tavalla, että saman henkilön luona.” (H3)

”Hän (perheen poika) on sitten kylläkin saanut siihen asian käsittelyyn apua. Mä en tiiä onko se ihan nuorisopsykiatri vai mikä hän on.” (H9)

”Kävin sitte jossain vaiheessa keskustelemassa siitä, kun lapsella rupes olemaan isompana tapaamisia, niin perheneuvolassa.” (H8)

Järjestöjen tarjoamista palveluista haastatellut olivat käyttäneet Kriminaalihuollon tukisäätiön, Vankien Omaisten sekä Irti Huumeista ry:n palveluita.

”Minä sitten soitin sinne (Krits) ja ne sano, että Vankien Omaisilla on kyllä sellanen yhdistyksen, että kattele netistä.” (H3)

”No sit tietenkki meidän yhdistyksen kautta (VAO) tuli Kriminaalihuollon tukisäätiö ja sieltä taas sitte periaatteessa heidän tarjoamat palvelut. Niin niitä oon kyl hyödyntäny. Ja sitte Portti Vapauteen, se oli ehkä ensimmäinen semmonen... Portti vapauteen- keskustelupalsta.” (H1)

”Minä olin soittanu muistaakseni tuonne huume... johonkin sellaseen palvelemaan puhelimeen näissä huume-asioissa kyllä, että semmosta tukkee mulla silloin oli.” (H3)

Useat haastelluista kävivät läheisen tuomiosta kuultuaan työterveysasemalla ja saivat sairauslomaa akuutin tilanteen helpottamiseksi.

*”Menin työterveysasemalle. Sen lääkärin kans sitte juttelin ja se sano läh-
tiessä, että hän antaa tämmöstä mielialäläkettä ja sano että tuut sitte kol-
men viikon päästä kun tämä loma on loppu niin uuestaan käymään. Minä että
mikä loma, että ei mulla oo mittään lomaa? Niin se sano, että kyllä sulla nyt
on.” (H3)*

*”Et mä sain vähä aikaa kyllä semmosta niin sanottua sairaslomaa, mut se oli
varmaan ehkä joku viikko.” (H9)*

”Se tuomio kun tuli lopulta, niin siinä olin viis päivää sairaslomalla.” (H5)

4.3.2 Vertaistuki

Valtaosa haastelluista oli saanut tai sai edelleen omaan tilanteeseen vertaistukea jossakin muodossa. Läheiset olivat saaneet vertaistukea mm. yhdistysten järjestämistä vertaistukiryhmistä. Yksi haastateltu oli osallistunut myös Vankien Omaisten järjestämiin vertaisviikonloppuihin,

*”Viime talvena oli semmonen päihteitten ja huumeitten käyttäjien, seurakunnan ja
a-klinikan yhdessä järjestämä semmonen vertaistukiryhmä.” (H3)*

*”Se oli tää Vankien Omaisten, VAOn Tampereen yksikön tämmönen omaisryhmä.”
(H2)*

*”Minähän nytkin olin siellä vertaisviikonlopussa, oon mä käyny siellä kolme kertaa.”
(H3)*

Osalla haastatelluista oli ollut tai on edelleen vertainen tukihenkilönä. Tukihenkilön kanssa käytiin mm. sähköpostikeskusteluja. Tukihenkilöt järjestyivät pääasiassa Vankien Omaiset ry:n kautta.

*”Sitten tämän Vaon sieltä löysin ja soitin sinne. Sain sieltä semmosen tukihenkilön,
jonka kanssa sitten pystyin juttelemaan ja pääsin siitä pahimmasta. Mullahan on
sieltä tullu muutama ihminen, joitten kanssa voi sähköpostia laittaa.” (H3)*

”Ei männy pitkään, kun sieltä (Vao) järjestettiin se vertaistukihenkilö.” (H7)

Vertaistukea löytyi myös yllättäen, kun työkaverina oli samanlaisen tilanteen kokenut henkilö.

”Sitte mulla on sattunu niin onnekaasti, et työn puolesta mulla on siellä yks työkaveri, joka on kans rikostaustaisen omainen.” (H6)

Rikostaustaisten puoliset hyödynsivät vertaistukea internetissä. He saivat vertaistukea vankien puolisoille tarkoitettusta facebook-ryhmästä sekä blogiteksteistä, joita vankien puoliset olivat kirjoittaneet. Puolisot olivat perustaneet salaisen facebook-ryhmän, sillä Portti Vapautteen-foorumilla kommentit olivat kaikkien nähtävillä.

”Ja sit tosiaan tää facebookryhmä on ollu kans.” (H6)

”Sit me perustettiin ite sieltä Portti Vapautteen-keskustelupalstalta johdettu oma salainen facebook-ryhmä.” (H1)

”Siihen aikaan oli tosi hyviä, muutamia blogeja, jota joku vangin puoliso kirjotti, niin niitä kans paljo lueskelin, kaikkii vanhoja tekstejä.” (H1)

4.3.3 Lähipiirin tuki

Lähipiiriltä saatu tuki oli luonteeltaan keskustelua sekä konkreettista tukea, kuten lastenhoitoapua. Tukea saatiin useimmiten perheeltä ja ystäviltä. Haastatelluista vain yhdellä lähipiirin tuki oli ainoa tukimuoto. Läheiset kokivat ulkopuolisen tuen olennaiseksi huolimatta lähipiirin läheisyydestä. Haastatelluista nousi esiin myös kommentteja tilanteen salaamisesta lähipiiriltä, mikä luonnollisesti rajoitti tuen saamista heiltä.

”En oo hakenu silleen ulkopuolista tukea, lähinnä jutellu ystävien ja perheen kanssa asiasta.” (H4)

”Siinä oli kyllä onneks vanhemmat tukena sitte. Enempi heiltä tuli varmaan semmosta lapsenhoitoapua.” (H9)

”Siskon ja äitin kanssa ja tietenkin miehenkin kanssa puhuttu.” (H5)

4.4 Kokemukset tuesta

4.4.1 Tiedon ja osaamisen merkitys

Haastatellut pitivät auttavan tahon omaavaa tietoa hyvin tärkeänä. Sillä, keneltä tieto saatiin, ei ollut haastateltujen mukaan merkitystä. Tärkeimpänä pidettiin tiedon luotettavuutta. Käytännön tietoa esimerkiksi vankilan säännöistä ja toimintatavoista läheiset saivat sekä ammattilaisilta että vertaisilta.

”Semmoseenki ois halunnu tukkee ja oikeestaan sainki sitä tältä tukihenkilöltä, että kun mennee vankilaan tapaamaan, niin eihän sitä tiiä miten siellä toimitaan.” (H3)

”Koska meit on siellä (facebook-ryhmässä) ympäri Suomee ja on semmosii kellä on enemmän kokemusta ja enemmän takana sitä elämää, niin pystyvät vähän et joo, munki mies oli siellä joskus ja silloin siel toimittiin näin ja näin.” (H1)

”Näihin vankilassa olemiseen liittyviin käytännön asioihin suurimman avun sain Kritisistä, koska heillä oli tuntemusta siitä, mitenkä sitten, kun ne vapautuu ja muuta.” (H3)

Auttavalla taholla toivottiin olevan tietoa niin haastateltujen itsensä tilanteesta kuin myös heidän läheistensä tilanteesta, kuten vankila- ja päihdemaailmasta. Sekä vertaisissa, että ammattilaisissa oli henkilöitä, jotka osasivat katsoa asiaa molemmilta puolilta.

”Et enempi näiden Vaon ja Kritsin kanssa olin silloin tällön (yhteyksissä) ja oon mä käynykin siellä Helsingissä yhen kerran. Et näistä oli niinku semmosta apua. Kun ne Vaolaiset tietää sen systeemin, että mitä on olla vangin omainen. Vähä niinku näin sitte sen läheisriippuvuuteni, että en mä oisi sitä ehkä omin nokkineni nähny.” (H3)

”Käytiin viime viikolla siinä vertaistukiryhmässä Kuopiossa. Vaikka myö ei oltu kun kahelteen, mut se avarti, tai jotennii se helpotti ja avarti vähä sitä omaa juttuu. Että nyt niinkun tunnen, että nyt alakaa niinkun tulla, että ihmisillä on tietoo, tai teillä on tietoo, sanotaanko näin.” (H7)

”Kuopion vankilassa oli joku sosiaalityöntekijä, niin hänelle hoksasin soittaa. Tältä vankilan työntekijältä sain kyllä hyviä neuvoja. Että hän sitte kerto, että toimeentulotukee on mahdollista saaha ja mitä siellä vankilassa maksetaan ja minkälaiset siellä on nämä systeemit. Että se oli hyvä tuki kyllä.” (H3)

”Minä kävin A-klinikalla juttelemassa, siellä oli sellanen ihan mukava, nuori sairaanhoitaja. Niin hänen luona kävin varmaan semmosen puolisen vuotta keran viikossa. Siitä oli kyllä suuri apu ja hän niinkun ymmärsi tätä huumemaailmaa ja muutenkin tätä...” (H3)

Tiedon ja osaamisen vähäisyys oli merkittävässä roolissa haastateltujen negatiivissa kokemuksissa apua haettaessa. Mielenterveyshoitajalla ja neuvolassa käynnit koettiin turhiksi, sillä läheiset eivät saaneet toivomaansa tukea tai palveluihin ohjausta.

”Päihde- ja mielenterveyspuolellahan mie kävin, mut ei hyö osannu esim vertaistukiryhmiin ohjata. Yhestä ryhmästä joskus sanottiin, että siellä on huumenuorten vanhempia. Mut se oli suljettu ryhmä, että sinne ei pääse.” (H7)

”Tottakai kun mä sen sain sen sairasloman, niin ne ohjasi minut sairaalan mielenterveyshoitajalle. Ja minä yhen kerran siellä kävin ja se oli sellanen vanhempi nainen, joka kirjottaa tuheresi jottain, eikä puhunu mittään. Niin minä arvelin, että no tämä oli tässä ja hakeuduin ite sinne A-klinikalle.” (H3)

”Kävin sitte jossain vaiheessa keskustelemassa siitä, kun lapsella rupes olemaan isompana tapaamisia, niin perheneuvolassa. Tämä oli heille ihan uus asia ja niillä ei ollu niinku antaa minkäänlaisia vinkkejä eikä mittään osviittaa siihen.” (H8)

Vankilatapaamiset koettiin erityisesti ensimmäisillä kerroilla epämiellyttäväksi. Epävarmuutta ja pelkoa aiheutti käytännön tiedon puute, kuten ohjeet tapaamisille menemisestä.

”Muistan, että minä (vankilan) oven takana haahuilin, kun en tienny, että pääsekö sinne jotenki sisälle. Sit tuli joku romaninainen siihen ja mä sitte katoin, että mitä se tekkee. Siellä kaikki on sillä lailla uutta.” (H3)

”Onhan se tietenkii kun joutut sinne, siellä on koirat ja vartijat kulettaa sinua metallinpaljastimien läpi ja ootat jossakii. Oliko se Sörnäisissä vai missä, kun

*mentiin aina seuraavaan huoneeseen ja sit ei tienny, mitä täällä tapahtuu. Sit-
ten kun pleksin läpi juttelet... onhan se tosi hirveetä se ensimmäinen kerta.”
(H3)*

*”Mähän olin ihan, niin puulla päähän lyöty. Et en mä tienny yhtään, että mitä
täällä (vankilassa) pitää tehdä ja mitä mä saan tonne viedä. Sit mä vaan nykäs-
in yhtä semmosta jätkää siinä pihassa hihasta, että anteeks, voitko selittää
mulle, et mitä mun pitää tehdä? Hyvä etten tärissy siellä, että mitä hitto tästä
tulee? No se sit selitti semmoset käytännön jutut siellä.” (H6)*

4.4.2 Emotionaalinen tuki

Työntekijöiden suhtautuminen haastateltujen tilanteeseen ja kyky tarjota emotionaalista tu-
kea vaikutti suuresti haastateltujen kokemuksiin heidän saamastaan tuesta. Emotionaalisen
tuen tarjoajina olivat usein lähipiiri ja vertaiset. Heidän koettiin ymmärtävän paremmin tilan-
netta.

*”Kyllä se, et sai jutella terveydenhoitajan kanssa, mitä juttelin omien van-
hempien kanssa ja ennen kaikkee tämän entisen appiukkonin kanssa, mitä on
saanu purettua näitä asioita. Se oli meille molemmille terapiaa.” (H9)*

*”Ystävät on mulle ihan korvaamattomia. Mulla on yks ystäväpariskunta, jotka
on kyllä niin pitäny mut tässä elämässä kiinni ton puoltoista vuotta, mitä oli
toi tuomio.” (H6)*

Vertaisilta saatu tuki auttoi haastateltuja suhteuttamaan omaa tilannettaan. Vertaisten yhtä
haastavat tai jopa haastavammat tilanteet saivat haastatellut uskomaan, että vaikeasta tilan-
teesta on mahdollista selvitä. Vertaistuki auttoi haastateltuja ymmärtämään, etteivät he ole
yksin asian kanssa.

*”Sitte syksyllä oli tällä Vaolla semmonen virkistysviikonloppu, niitä vuosittain
on. Se oli kyllä mulle tosi hyvä, että siellä vähä suhteutu nämä asiat. Kun olin
jotenki kauheena syyttäny ihteeni, että mitenkä minä oon huono äiti ja kaik-
kee. Että hirveetä tämmönen ja vellonu siinä pohjamudissa. Niin siellä kun sit-
ten näki, että siellähän oli suurimmaksi osaksi ne ihmiset sellasia, joilla istu
lapset elinkautista ja ussempaan kertaankin. Ja sitten minä katoin, että kun
ihan tavallisia ihmisiä, tuommosia. Että kaikkihan ne on selevinny siitä, niin
jotenkin jäin pohtimaan.” (H3)*

”Ja sit tosiaan tää facebookryhmä on ollu kans. Vaikka mä nyt en hirveesti siellä oo keskusteluihin osallistunu, mutta se oli kyllä kans semmonen foorumi. Oli jotenki kiva huomata, että on oikeesti ihmisiä, jotka on ihan yhtä hirveessä tilanteessa ja varmasti vielä hirveemmissäkin tilanteissa. Et en mä oo oikeesti aino.” (H6)

”Aina mieltii, että kun esimerkiks siellä vertaisviikonlopussa olin, et meillä ei kuitenkaan niin paha tilanne oo kun monella muulla. Et pitäs jotenkin siitäki repiä sitä iloo.” (H5)

Yksi haastateltu kuvasi vertaisilta saatua lohtua oman syyllisyyden helpottajana. Haastateltu koki helpottavana tiedon siitä, että muutkin ovat tehneet virheitä.

”Kun on saman kokeneita ihmisiä, hyö ossaa hyvin paljon aukasta sitä ja sitten tajuaa, että hyvänen aika, samalla tavallahan hyökii on virheitä tehny, niinkun minä.” (H7)

Vertaistuesta oli haastatellulle apua, vaikka vertainen oli rikostaustaisen äiti ja haastateltu itse puoliso.

”Mulla sattuu niin onnekaasti, et työn puolesta mulla on yks työkaveri, joka on kans rikostaustaisen omainen, niin mä hain ehkä siitä vähä semmosta turvaa ja tukee. Vaikka tilanne oli aivan täysin erilainen, et hän on äiti ja mä taas puoliso, mutta siitä oli kyllä tosi paljo apua.” (H6)

Haastatteluista nousi kuitenkin esiin myös ammattiauttajalta toivottu emotionaalinen tuki, mikä olisi ollut erityisesti sokkivaiheessa tärkeää ja jopa riittävää huolimatta siitä, pystyikö ammattiauttaja tarjoamaan muuta apua.

”Neuvolaan on aina ollu helppo olla yhteyksissä. Tämä meiän terveydenhoitaja on ollu semmonen, jolle minä oon aina kyllä pystyny puhumaan kaikesta. Hirveen semmonen sydämellinen ihminen, mut hänkään ei varmaan osannu auttaa siinä vaiheessa. Et mä en tiä, onko se vähä vieras tilanne ollu hälle tämmönen.” (H9)

”Sit on taas niitä, jotka on aivan ihania (vanginvartijoita), et täysin päinvastainen suhtautuminen. Välillä tuntu, et mä oon itekki vanki, kun mä oon menossa sinne kattoo, niin toiset taas sitte oikeesti käyttäytyy ihan tosi hienosti. Sillai rauhotellen. Kertoo, että mene tuonne ja valkonen ovi ja siitä sisälle ja heti oikeelle.” (H6)

”Sillon kun oli se psykoterapia, niin siinä oli minun isän saattohoito, et siinä tuli sekkii vielä. Siinä oli niinku monta asiaa päällekkäin. Se autto sekä siinä isän saattohoitoasiassa että jollain lailla siinä pojan huumesekoilussa.” (H7)

Haastatellut pitivät tärkeänä puolueetonta kohtelua ja heidän kohtaamistaan ilman ennakoasenteita. Haastatteluista nousi kautta linjan esiin se, että avun tarjoajan asenne haastateltuja kohtaan oli kaikkein merkityksellisintä, olipa auttaja kuka tahansa.

”Sitten kun sai nukkua ja sai jollekki vieraalle ihmiselle ihan täysin purkaa niitä asioita, joka ei tiiä minun taustoja, eikä tiiä mittään. Et siinä lähettiin puhtaalta pöyältä, kellään ei ollu ennakoasetelmia minua kohtaan, kun minä sinne menin.” (H9)

”Ei koskaan tullu sitä syyttävää (kohtelua) ja ei männy pitkään, kun sieltä järjestettiin se vertaistukihenkilö.” (H7)

”Kuopiosta oli positiivinen kokemus mulla ja pojalla. Siellä oli vartijat ihan asiallisia ja ystävällisiä.” (H3)

4.4.3 Vähättely ja syylistäminen

Läheiset kokivat apua hakiessaan ajoittain vähättelevää ja syylistävää kohtelua ammattilaisten taholta. Haastateltujen tilanteelle naureskelu tai tylyt vastaukset ammattilaisten taholta koettiin vähättelyksi. Haastatelluilla oli negatiivisia kokemuksia mm. Poliisin ja vanginvartijoiden kanssa asioimisesta.

”Sitte otin poliisiin yhteyttä ja poliisi suhtautu hyvin niinkun... naureskeli mulle se poliisi, että eihän nyt ison miehen äitin tarvihe koko ajan tietää, että missä se mennee. Ja hänelläkin on tyttäriä, jotka eivät koskaan soita.” (H3)

”Minä sitten poliisilta kysyin, että mistä sitä voipi kysellä näistä asioista. Se poliisi sillon Kajaanissa sano, että tänne ei tarvii tulla itkemään, että ne pitää

hoitaa semmoset asiat muualla. Ja mitäs minä sitten, no sitte rupesin netistä kattelemmaan.” (H3)

”Niitäkin (vartijoita) on niin moneen junaan. Toiset on ihan tosi välinpitämättömiä ja jos jotain kysyy, tai hyvä kun kaikilta uskalsi ylipäättään kysyä mitään, ja sitten kun kysyt, niin vastaukset on vähä semmosia, että ooks sä idiootti? Siihen tyyliin.” (H6)

Työterveyslääkäri tai -hoitaja oli monelle haastatellulle ensimmäinen ulkopuolinen henkilö, jolle tilanteesta kerrottiin. Osin sen vuoksi kohtaamisissa oltiin hyvin haavoittuvaisina ja vastaanoton luonne oli hyvin merkityksellinen. Yhdellä haastatellulla oli työterveyshoidosta erityisen huonot muistot.

”Sit kun se puhelu tuli, että ei oo mikään pikkujuttu, niin sithän mä menin käymään työterveyslääkärissä. Siis oli kyllä niin uskomaton lääkäri, että ei tosiakaan! Mä varasin puolen tunnin ajan ja porasin siitä sen koko ajan aivan niinku hysteerisesti. Ja tää lääkäri sano mulle, et eihän sairasloma kyllä tämmöseen oo mikään ratkaisu. Mä jäin vaan monttu auki tuijottaa, et siis anteeks mitä? Että meinaaks sä, että mä oon menossa tän näköisenä vielä töihin, et silmät on ku tomaatit.. No ei mitään, se kirjotti mulle tosiaan sen kaks päivää sairasloma...” (H6)

”Siinä kohti, kun se lykkäs mulle sen sairaslomatodistuksen kouraan, niin se haukottelee ja sano, että jos sä jotain juttuseuraa kaipaat, niin on tossa noita psykologeja.” (H6)

Myös sosiaalipalveluissa asioimisesta haastatelluilla oli huonoja kokemuksia. Haastatellut kokivat, etteivät tulleet kuulluiksi.

”Sosiaalitoimiston puolelta en kyllä saanu mitenkään hirveesti semmosta lämpöä. Et se oli sielläkin silleen, et jaa teillä on tämmönen tilanne ja täytyä laput. Siinä ei sen enempää keskusteltu.” (H9)

”Mulle tuli tunne, että nää ammatti-ihmiset on sitä mieltä, että se on semmonen asia, että myö ei sille voida mittään, etkä sinä voi mittään, että anna olla. Et ei kannata sen takia tulla. Sitä ei kuunneltu ees sitä minun tuskaa, mikä se oli.” (H7)

Osa haastatelluista koki syyllistävää kohtelua mm. nuorisopsykiatrian ja vanginvartijoiden kanssa asioidessa. Haastatellulle tuli nuorisopsykiatrialla tunne, että lapsen tekemä rikos on vanhempien syytä. Vankilatapaamisella vartijoiden käytös aiheutti tunteen siitä, että vangin tapaaakin on itse rikollinen.

”Halusin nuorisopsykalle, että jos sieltä saatas apua, mutta ei sieltäkään oikein saatu. Lähinnä tuli se vanhempien, en nyt sano ihan suoraan vanhempien syyttely, mutta kyllähän se nyt enemmän sitä oli. Että mä ahdistuin siellä oikeestaan vaan enemmän, et siellä mä en kyllä saanu mitään apua itselleni.”
(H5)

”Se on niin kylmää touhua varsinkin noissa kivitaloissa, et sinne kun meet, niin ne vartijat on tosi töykeitä ja sä oot itekin, kun oisit rikollinen, kun sinne meet.” (H6)

Syyllistävää kohtelua sai osakseen myös haastatellun poika, joka yritti etsiä tukea vanhemmalleen.

”Poika oli kysynyt viime talvena akuutilta kriisiryhmältä, niin sieltä oli sanonu, että itehän sie oot sen aiheuttanu. Eikä ne ees sopinu sitä, että ois voitu yhdessä mennä sinne keskustelemaan. Kun miehän kärsin ja poikahan näki sen tilanteen. Niin se oli yrittäny, mut ne oli kyllä tyssänny sieltä ihan suorilla. Että siehän sen oot aiheuttanu, sen äitis masennuksen.” (H7)

4.4.4 Ymmärryksen puute

Haastatellut pitivät ongelmallisena sitä, ettei heidän hakemansa tuki aina vastannut odotuksia. Ystävät ja työntekijät tukipalveluissa eivät aina ymmärtäneet tilannetta tai osanneet suhtautua siihen.

”Kun poikaa käytin neuvolassa ja kerroin meidän neuvolatädille, joka on aina ollu meidän elämässä kuitenkin mukana, tämän tilanteen, niin hän niinkun tuomas mulle vaan, että voi voi.” (H9)

”Ja ei ne silleen ehkä minun vanhemmatkaan käsittäny tai ymmärtäny sitä kaikkee, mitä minä kävin läpi siinä sen aikana.” (H9)

”Että silleen en positiivisesti pysty sanomaan päihde- ja mielenterveyspuolen, ainakaan täällä, siitä avusta. Yhennii kerran oli semmonen tilanne, kun kolmannen kerran menin juttelemaan, niin tää sairaanhoitaja kysy, että mitäs aiot nyt tehdä? Ei se ees kuunnellu, mitä mie sanon. Että tämmöstä hirmu negatiivista.” (H7)

Yksi haastatelluista kuvasi erilaisten elämäntilanteiden vuoksi etäänntyneitä välejä ystäviinsä. Haastateltu koki, etteivät ystävät ymmärtäneet hänen tilannettaan. Kommentista nousee esiin häivähdys huonommuudentunnetta, kun omaa elämäntilannetta ja ystävien turvallista ”pumpuli-elämää” verrataan toisiinsa.

”Se oli hirmu yksinäistä siinä mielessä, että kun kavereilla ei ollu lapsia, ei heillä ollu tämmöstä taustaa. Ei heillä ollu mittää, elivät aika turvallista, semmosta pumpuli-elämää. Niin hyvin hankala heidän oli varmaan asettua minun asemaan missään vaiheessa. Kavereista ei sillä tavalla sitä tukkee ollu, kun ei ne silleen ymmärtäny sitä, että minkälaista se minun elämä oli.” (H9)

Osa haastatelluista koki tilanteesta puhumisen lähipiirille turhaksi, sillä heiltä ei odotettu saatavan tukea, enneminkin kauhistelua. Vanhempia ihmisiä ei haluttu huolestuttaa ja tilanteesta jätettiin sen vuoksi kertomatta.

”Mää ajattelen niin, että siitä ei oo mittään hyötyä, jos mä kerron. Että ne ei semmoset ossaa tukkee, jotka ei oo sitä kokenu. Ne vaan kauhistellee ja vanhemmat ihmiset sitten murehtivat sitä, niin mitäpä suotta..” (H3)

Yhdellä haastatelluista oli kokemus sosiaalitoimistosta, missä työntekijät eivät osanneet suhtautua haastatellun tilanteeseen. Haastatellun kerrottua työntekijöille miehensä tuomioon johtaneesta teosta, työntekijät purskahtivat itkuun.

”Siinä vaiheessa oli yhteys sosiaalitoimistoon ja siellä kerroin tämän asian, niin hyö purskahtivat itkuun, kun se oli niin järkyttävä tämä hänen tekonsa.” (H8)

Kaikkien kokemukset vertaistukiryhmistä eivät olleet positiivisia. Yksi haastatelluista koki, etteivät ajatukset muiden ryhmäläisten kanssa kohdanneet ja jättäytyi sen vuoksi pois vertaistukiryhmästä.

”Yhden vertaistukiryhmän löysinkin ja yhdessä semmosessa kävinkin, mutta en kokenu sitä semmoseks, että olisin ite saanu apua niin se jäi sitten. En kokenu siitä semmosta hyötyä itelleni. Et ei oikein ajatukset kohdattu siellä muitten ryhmäläisten kans. Siellä oli äitejä kaikki muut, että se varmaan oli ehkä yks semmonen iso, että minkä takia sitten ei oikein kohdattu. Jotenkin ajatusmaailma ja miten ne katto sitä asiaa, niin se oli erilainen, mitä mun, niin se oli ehkä semmonen syy, minkä takia en sitten halunnu käydä siellä.”
(H2)

Haastatellut, joiden lapset kävivät vankiloissa isää tapaamassa, toivat esiin lapsien kokemuksia vankiloista. Lapset kokivat vankilaympäristön ja vartijoiden käyttäytymisen pelottavana. Vartijoiden taidot lasten kohtaamisessa koettiin puuttellisina.

”Joskus olin sosiaalityöntekijään yhteydessä näistä vartijoista, että ne monesti pelotti. Minä sitte kysyin, kun oli ollu tapaaminen, että minkälaisia ne on sitte ollu. Niin kuulemma tosi tymeitä, eikä oo tervehtiny. Sitten kun mennään niitten laitteitten läpi ja on koirat nuuskimassa ja kaikkee, että ite tilanne on semmonen pelottava. Kun niillä näkkyä aseet ja kaikkee.” (H8)

”Kun mieltii, että lapsi kun mennee kaupan kassalle, niin kassatätkii käyttäytyy erilailla, saati sitten tuommosessa muutenkii jännittävässä tai vähä oudossa tilanteessa, niin ei varmaan pieni jutustelu ja hymyn poikanen oo hirveesti vaadittu. Toki ne on turvallisuuslalla, mutta silti. Lapsi sitten yhdessä vaiheessa pelkäs kaupassa vartijoita, kun näki niitä.” (H8)

”Lapsella kyllä oli välillä aikoja, ettei halunnu mennä sinne. Pelotti muun muassa vartijat ja semmoset.” (H9)

4.5 Toiveet tuesta

4.5.1 Avun saavutettavuus ja oikea-aikaisuus

Haastatellut toivoivat parempaa ohjausta palveluihin. Apua toivottiin heille tarjottuna. Toiveista nousi esiin jokin tukea tarjoava foorumi tai taho, joka olisi niin hyvin mainostettu, että tarpeen tullen läheisten olisi helppo löytää se. Haastatellut puhuivat myös instanssista, joka olisi tietoinen pidätettyjen henkilöiden läheisistä.

”Varmaan pitäis vaan olla joku semmonen mainostettu, joku semmonen foorumi, mikä ois niin yleinen, et kaikki tietäs sen. Et sit jos sattuu jotain tämmöstä, niin ois helppo tavallaan mennä vaikka sen nettisivuille ja sieltä kautta hakee sitä apua.” (H4)

”En tiiä mikä se sitten pitäis olla, se semmonen instanssi, mistä ohjeistettas, mutta et joku pitäis olla tämmönen. Tämmönen paikka, missä vois käyä kyselemässä, että mitä minä nyt teen ja mitä tästä seuraa, siinä on tosi paljo kysymyksiä sitten.” (H3)

”Kyllähän mie olisin toivonu siinä alussa, kun olis ollu joku sellanen instanssi, joku silmä, joka näkee tuolla, että tämä poika on pidätetty, nyt se on tutkintavankeudessa, eristyksessä 36 päivää ja nyt se on vangittu. Joku instanssi ja silmä siellä näkis tämän; tällainen tilanne, tämmönen perhe, jotka ovat myös kriisissä.” (H5)

Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että olisi riittänyt, kun joku olisi ollut kiinnostunut hänen jaksamisestaan ja osoittanut näin välittämistä.

”Ehkä siinä pääpointti ois, et joku ois kiinnostunu.” (H6)

”Mut en mä kyllä pahakseni ois laittanu, jos jossain ois vaikka kerrottu näistä kaikennäkösistä mahdollisuuksista, vaikka just mennä puhuu jonnekin tai et on näitä kaikennäkösiä ryhmiä. Et ehkä sekin ois näyttäny vähä sitä välittämistä.” (H6)

Haastatteluista nousi esiin Rikosseuraamuslaitoksen rooli tuen tarjoamisessa sekä muihin palveluihin ohjaamisessa. Rikosseuraamuslaitokselta toivottiin aktiivisempaa yhteydenpitoa läheisiin.

”Kyllä mä oisin toivonu, että vaikka Risen suunnalta tai ihan sieltä vankilan suunnalta, mihin mies meni istuu, että sieltä ois otettu yhteyttä. Ja olis voitu järjestää vaikka joku semmonen tapaaminen, missä sitte ois voinu kertoa ja joku ois siellä kyselly, et miten ite jaksaa ja ylipäätänsä kertonu, että mitä se käytännössä tarkoittaa, kun mies menee vankilaan.” (H2)

”Että joskus kysyttäs vaikka sieltä jostain vankilanki puolelta, että hei voiks sä ihan hyvin?” (H6)

”Jossain kohtaa sieltä vankilasta vapaudutaankin, niin mun mielestä Risen pitäis vielä enemmän jotenkin keskittyä niihin omaisiin. Koska sitten se on kuitenkin aika iso asia, kun sieltä pääsee takasin siihen tavalliseen elämään, et miten ne omaiset jaksaa sen.” (H2)

Useat haastatellut toivat esiin tukipalveluiden heikon saatavuuden. Kokemusten vaihto vertaisten kesken osoitti, ettei sellaista kanavaa ole olemassa, mistä tietoa tukipalveluista olisi mahdollista saada.

”Mut aika vähän ja varsinkaan kunnallisella puolella ei oo kyllä niinku mitään tarjottu yhtään mistään.” (H1)

”Mun mielestä hirveen vähän on niinkun tarjolla, että oikeestaan toi (vertaistukiryhmä) on niinku ainoa, mitä mä löysin.” (H2)

”Ihmiset on nähny ja kokenu, että ei oo semmosta kanavaa, mistä vois saaha sitä tietoo.” (H3)

Osa haastatelluista asui tai oli asunut pienemmällä paikkakunnilla tai Pohjois-Suomessa, missä palvelutarjonnan koettiin olevan Etelä-Suomea heikompi.

”Niillähän on Etelä-Suomessa niitä ryhmiä, mutta eipä meillä Pohjosessa.” (H3)

”Tällä alueella ei oikein järjestetä läheisille toimintaa, että ne sijottuu sitten tuonne vähän etelämpään.” (H8)

”On tällä alueella niitä muitakin lapsia ja perheellisiä, ketkä sitä asiaa haluis käsitellä, niin sitten vaan tarjotaan eioota.” (H8)

Kaikki haastatellut kaipasivat eniten tukea heti läheisen tuomiosta kuultuaan. Esiin nousi kriisiapu ja asioista keskusteleminen pian tapahtuneen jälkeen, jolloin tunteet vaihtelivat laidasta laitaan.

”Ehkä se alkuvaiheessa oli se kaikkein semmonen... kun sä käyt oikeesti koko tunneskaalan läpitte. Toisena päivänä sä inhoot koko ihmistä, että se on ajanu sut tähän tilanteeseen ja toisena päivänä on niin hirvee ikävä.” (H6)

”Kyllä se tuki silloin sillä hetkellä, kun oli se tilanne päällä, niin se ois ollu tosi tärkeä.” (H9)

”Kyl se varmaan jonku näköstä kriisiapua. Et jos siit jää joku semmonen huono ajatus alitajuntaisesti. Tai mitä nyt ikinä, et se jää painamaan mieltä. Niin semmosta apua, mihin voi mennä jos se palaa se asia. Et enemmän niinku pohtimaan, et miks se jäi mieleen ja miks niitä asioita edelleen pohtii.” (H4)

”Periaatteessa ihmisellä on se suurin tuen tarve siinä heti alkuun. Suurin epä-tietoisuus ja suurimmat kysymykset ja suurin paniikki ja hysteeria ja kaikki mahdollinen on siihen alkuun. Et kyl se varmaan on se tärkein kohta.” (H1)

Myös akuutin vaiheen jälkeistä tukea pidettiin tärkeänä. Tukea kaivattiin tutkintavankeusajalle, jolloin tuomiota odotettiin. Tuomion odottamista pidettiin raskaana aikana, kuin ”löyhässä hirressä roikkumisena”.

”Ja sitten tietenki, ku se tuomio tulee, että se väliaika siinä kun ootetaan sitä tuomiota. Se oli mulle kyllä tosi hankalaa, se kesti semmosen viis kuukautta.” (H3)

”Ennen sen tuomion voimaan astumista, niin siihen ois kaikista eniten tarvinnu. Meilläkin oli siitä oikeudenkäynnistä tuomion alkamispäivään puoli

vuotta aikaa. Niin se oli vähän kun ois löyhässä hirressä ollu, et mitä lähemäs se päivä tuli, niin sitä ahdistuneemmaksi kummatkin meistä tuli.” (H2)

Vapautumisen jälkeiseen aikaan toivottiin myös tukea. Läheisen vapautumista pidettiin mahdollisena uutena kriisinä, kun onnistuminen siviilissä alkoi pyöriä ajatuksissa.

”Nyt varsinkin, kun on koevapaudessa ja lähenee se senkin päätyminen, niin rupee pyörii just ne asiat mielessä, et ei kai se nyt enää?” (H6)

”Ja sitte mikä on semmonen kriisin paikka, millonka kans tarviis tukkee, on sitte kun pääsee sieltä vankilasta.” (H7)

”Alkutuomiosta jännitti se, et miten mä jaksan. Sit kun se rupes lähenee, et se pääsee sieltä pois, niin mua rupes jännittää se jo ihan hirveesti.” (H6)

Myös vuosien päästä koettiin tärkeäksi käsitellä tapahtumia. Vaikka tilannetta oli käsitelty jo aiemminkin, prosessoimisen koettiin jatkuvan vielä pitkään tapahtumien jälkeen. Yksi haastelluista huomasi pojastaan, kuinka tärkeää asioiden käsittely on vielä pitkänkin ajan jälkeen.

”Sitte sellasta keskusteluapua, terapiaa, mitä se nyt olis, tällasta minusta kyllä tarvii ihan pitempäänkin.” (H5)

”Kyllä minä uskosin, että asiat on käsiteltävä jossain vaiheessa kuitenkin. Ja ne on käytävä läpi jollain tavalla.” (H9)

”Mutta toisaalta taas pojasta huomaa sen, että ne asiat täytyy käsitellä myöskin vuosia jälkeenpäin.” (H9)

Akuutin tilanteen tasoittuessa toivottiin edelleen kannattelevaa ja kannustavaa tukea arjessa jaksamiseen. Asian työstämisen kuvattiin olevan pitkäkestoinen prosessi.

”Edelleen, vaikka tietyllä tapaa (tilanne) on vähän tasottunu, niin kyllä sitä jollain tavalla semmosta kannustusta tarvihtoo. Tai semmosta tukkee, että jaksas mennä päivästä etteenpäin.” (H7)

”Kyllä sitä on joutunu matkan varrella prosessoimaan ite päässä ja vielä tälläkin hetkellä. Et ei se mikään semmonen... niinku valmis oo ollu missään vaiheessa mun päässäni se asia.” (H2)

4.5.2 Emotionaalinen tuki

Haastellut saivat emotionaalista tukea hyvin usein vertaisiltaan. Vertaistuki nousi vahvasti esille myös tukitoiveisiin liittyvässä keskustelussa.

”Toisaalta taas ois kaivannu sitä, että ois ihmisiä tai ihminen, joka oikeesti tietää, mitä siinä käypi läpi, kun puoliso viiään ja jäät yksin kaiken kanssa siihen arkeen. Varmaan just ne kohtalotoverit ois ollu hirveen tärkeitä siinä vaiheessa.” (H9)

”Kyllä minusta tää vertaistuki, että toinen ihminen on samassa tilanteessa. Sitä jollain lailla ymmärtää toista ja varmaan hyvin pitkälti eletään aina niinku toisten mukana jos käräjiä tai muita tämmösiä on. Sitä ossaa sillä lailla aina myötäellee vähäsen.” (H7)

”Varmaan ois ollu semmonen vertaistuki. Että tietäis ihmiset, ketkä on kokenu samaa.” (H8)

Osa haastatelluista kaipasi erityisesti vertaistukiryhmää. Facebook-ryhmää ei koettu riittävänä, vaan rinnalle toivottiin ihmisten kohtaamista kasvotusten.

”Minä oisin kaivannu sellasta jotakii tukiryhmää omalle paikkakunnalle. Siinä vois ottaa seurakunnat ja klinikat vastuuta, että järjestäisivät tämmösiä vertaistukiryhmiä.” (H3)

”Tällä hetkellä kaipaen sitä vertaistukiryhmää, mitä ei enää täällä meidän paikkakunnalla ole, ainakaan vielä. Koitan kerätä täl hetkellä energiaa, et sais sen ryhmän tänne, koska se ois itellekki semmonen tärkeä. Se on kyl tosi hyvä se facebook-ryhmäkin, mut kyl mä kaipaen semmosta ihmisten kohtaamista. Et just sitä ihan konkreettista vertaistukiryhmää.” (H1)

Osa haastatelluista nosti esiin asioista keskustelemisen yleisemmällä tasolla; kuuntelijalla ei ollut merkitystä, tärkeintä olisi ollut tila puhumiselle. Haastatelluista kävi ilmi, että tukea kaivattiin sellaisilta tahoilta, jotka eivät tuomitse, eivätkä vähättele tilannetta.

”Kyllähän se tietenkin tietoa jonkun verran antaa. Mutta yleensä se, että on saanu puhua jollekin.” (H5)

”Että ois ees vaikka sen pahan olon saanu kunnolla purkaa ja sanoa ne asiat, niinkun ne on. Eikä sitä, että ruetaan vähättelemaan, että et sie maha mitään. Sillä tavalla, että ois kuunneltu.” (H7)

Lähes kaikki haastatelluista koki, että ulkopuolinen henkilö on sopiva auttaja. Osa koki kriisin alkuvaiheessa puhumisen ulkopuoliselle jopa helpommaksi kuin vertaiselle tai läheiselle. Itse vertaistukea toiselle antanut haastateltu pohti omaa rooliaan auttajana ja koki, että ulkopuolinen henkilö voisi nähdä tilanteen paremmin. Ulkopuolisella henkilöllä ei ollut ennakoasennetta tilanteeseen, minkä koettiin helpottavan keskustelua.

”Ehkä se, että siinä ois ensin joku semmonen, joka ei oo vertainen, et joku työntekijä vaikka. Se vois ehkä olla alkuun helpompi.” (H2)

”Sitten kun sai jollekin vieralle ihmiselle ihan täysin purkaa niitä asioita, joka ei tiiä minun taustoja, eikä tiiä mitään. Et siinä lähetettiin puhtaalta pöytä, kellen ei ollu ennakoasetelmia minua kohtaan, kun minä sinne menin.” (H9)

”Samassa veneessä” olevien läheisten tai ystävien kanssa juttelua ei pidetty riittävänä. Ystäville puhumisen pelättiin myös rasittavan heitä liiaksi, eikä ymmärrystä tilanteesta aina löytynyt.

”Siskon ja äitin kanssa ja tietenkin miehenkin kanssa puhuttu, mut mies kun on samassa veneessä täysin, niin se ei oo ihan sama asia.” (H5)

”Mie liian paljo sitte omia ystäviäni rasitin sillä. Mut sieltä tuli samalla lailla, että mitä sie, anna olla.” (H7)

Ulkopuolisen henkilön näkemyksiä ja tukea pidettiin tärkeänä, sillä ulkopuolisen auttajan uskottiin kykenevän suurempaan keskusteluun.

”Ihan hyvin ulkopuolinenkii voi olla, kellä on kokemusta näistä asioista. Et niinkun tulloo se totuus, että ihan oikeesti sanotaan, että mikä se tilanne on. Kun sitä ite varmaan ei hyväksy sitä asiaa semmosena kun se on.” (H7)

”Mä koin kyllä ihan hyväks, et on tavallaan joku ihan ulkopuolinen näkemys.” (H6)

”Mulla toi tuli muutenki semmoseen ajankohtaan omas elämässä, että oli muitakin huolia siihen aikaan, kun toi tapahtu, et hän sinne vankilaan joutu. Kyllä se ois varmasti ollu ihan hyvä siihen aikaan käydä juttelemassa ulkopuolisekki henkilölle.” (H4)

Osa haastatelluista oli toiminut tukihenkilönä muille vertaisilleen. Toisten auttaminen koettiin hyvin tärkeäksi, mutta vertaistukea tarjonneista osa koki tuen tarjoamisen ajoittain rasakaksi ja oman taidon auttamisessa riittämättömäksi.

”Jouvuin sitten tavallaan olemaan hänelle tukihenkilönä, että hän tuli sieltä Vaon kautta tietoon mulle. Hän halus tavata monta kertaa viikossa ja hän soitteli ja se oli aika rasittavaakin mulle toisaalta.” (H3)

”Ite ei ainakaan uskalla hirveesti antaa ees ohjeita, et sun pitää tehdä näin, ei hän niin kukaan voi sanoo. Että hyvin varovasti, lähinnä vaan kuunnella. Ehkä joku asiantuntija näkis varmaan vielä paremmin sen.” (H5)

4.5.3 Tieto ja asiantuntemus

Toiveet tuesta liittyivät usein tietoon ja asiantuntemukseen. Epätietoisuus lisäsi haastateltujen ahdistusta ja epävarmuutta. Haastatellut kaipasivat tukea mm. läheisen vankilatuomioon valmistautumiseen ja oman läheisriippuvuuden työstämiseen.

”Siihen olis sit kaivannu sellasta niin sanottua valmennusta, tai jotain sellasta, et ois niinku ite osannu valmistautua.” (H2)

”Itellä kun on tää läheisriippuvuusongelma sellanen, mihinkä tarviis apua, jos aattelee omaa elämäänsä eteenpäin tän pojan suhteen. Että pystys elämään tosiaan omaa elämää myös. Et joku asiantuntija näkis varmaan vielä paremmin sen, just tämän...” (H5)

Tietoa kaivattiin usein perusasioista, kuten vankiloiden säännöistä ja käytännöistä sekä rikosprosesseista. Näiden tietojen koettiin olevan vaikeasti löydettävissä. Epätietoisuus vankilan toimintatavoista koettiin ongelmaksi.

”Ylipäättänsä ihan semmoset käytännön tiedot, niin ne ois ollu tosi kiva, että olis saanu ihan tietoo. Kun se on kuitenkin ihan oma maailmansa se vankilamaailma.” (H2)

”Et tiitkö ne (vankilan) perusohjeet, koska sä et saa niitä niinku mistään, kun sä oot se siviilissä oleva. Niin sä et saa mistään niitä tietoja! Ne on niinku täysin jotain salattua rakettitiedettä.” (H1)

”Just se suurin ongelma on varmaan se epätietoisuus, kun sä et tiedä mitä tapahtuu ja koska tapahtuu, mimmonen paikka se vankila on ja kuin sinne mennään ja miten sinne sit pääsee käymään ja kaikki muu. Ei tiedä mitään, varsinki sellasille, kelle koko vankila-asia on ihan uus.” (H1)

Haastatellut, joilla oli alaikäisiä lapsia, toivoivat tukea lapsen isän vankilatuomion käsitte-lyyn. Asiaa ei haluttu käsitellä lapsen kanssa keskenään ilman ammattiapua, sillä omien tunteiden uskottiin nousevan käsittelyn yhteydessä pintaan.

”Että vielä ei olla kokonaan lähetty asiaa purkamaan. Oon aatellu, että pittää se niinku ruveta koko homma käymään läpi. Mutta oon sanonu koulussa ja muualla, että ennen kun on semmonen hyvä ammattitiimi taustalla, että sitä asiaa ei lähetä ennen sitä purkamaan millään lailla.” (H8)

”Vaik mun poikani kohdalla kyse oli isäpuolesta, mut silti jotenki koen tärkeeks sen, et sitä lasta ei tietyllä tavalla unohdeta ja hänellekin ois tarjolla sit jotain. Yritin ja oon tähänkin päivään mennessä yrittäny tarjota tavallaan kaiken mahdollisen, mitä vaan vähänkin on saatavilla ja koitettu kyl hyödyntää.” (H1)

Auttajalla toivottiin olevan ymmärrystä haastateltujen tilanteesta. Ammatillaisen uskottiin osaavan kysyä oikeita kysymyksiä ja auttavan siten läheisiä eteenpäin.

”Ei se ihan merkityksetön ole, kuka siinä on kuuntelemassa. Kyl se pittää olla semmonen ihminen, joka tietää ja ossoo pikkusen niinkun... että ymmärtää sitä tilannetta.” (H7)

”Se ois voinu olla vaikka jonkinsortin terapeutti, jolle minä oisin voinu käyä purkamassa asioita.” (H9)

”Vois olla ihan joku työntekijäkin, jolla olis vähän niinku kokemusta tämmösistä asioista, että kysys jotenki niitä oikeita kysymyksiä. Ehkä ammatin puolesta ossais paremmin vastata tai olla vastaamatta. Mutta jotenkin edes auttaa sitä, suruprosessihan se on, niin sitä niinku eteenpäin.” (H5)

Haastatellut toivoivat, että Rikosseuraamuslaitos tiedottaisi tukipalveluista aktiivisesti. Vankiloiden nähtiin olevan ensisijainen taho, jonka kautta tieto tukipalveluista voisi saavuttaa läheiset. Esimerkiksi rangaistusajan suunnitelman laatimisen yhteydessä nähtiin olevan hyvä tilaisuus vangin läheisten huomioimiseen Rikosseuraamuslaitoksen taholta.

”Se vankilalaitos ois tietysti ensisijainen, että kait siellä nyt vois jossakin yleisessä tilassa ees esitteitä olla. Kun sinnehän ne omaiset mennee.” (H3)

”Varmaan suurin ois just joku vankilan sosiaalityöntekijä tai pastori. Tai joku muu, joka tietenkin näkee sen, et heille taloon on tullu uusi asukas ja et hän kävis sit jo aika alkuun juttelee sen vangin kanssa, et miten menee ja onks jotain henkilöä siviilissä, ketä haluisit et infotaan.” (H1)

”Ehkä sieltä Risen suunnalta vois tulla sitä.. Kun mieskin kävi siellä tekemässä ransua (rangaistusajan suunnitelma) niin siinä yhteydessä olis sitten ollu kiva, et ois huomioitu läheiset.” (H2)

Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi sosiaalipalveluiden, neuvolan, a-klinikoiden ja seurakunnan toivottiin ottavan vastuuta tukipalveluista tiedottamisesta. Ammatilaisten ohjaamaan vertaistukiryhmään osallistunut koki, että tietoa voisi saada myös vertaistukiryhmästä.

”Voisin kuvitella, että esimerkiksi sosiaalitoimisto ja neuvola ois semmosia, jotka ois voinu auttaa minua etteenpäin.” (H9)

”Ja tietysti tämmöset A-klinikat ja nämä vois olla.” (H3)

”En tiiä onko sitte esimerkiksi seurakunnilla tietoo. Sielläkin ois varmaan sellanen kanava, mistä sitä tietoo vois mennä.” (H3)

”Kun mie tässä vertaistukiryhmässä kävin, niin minusta tuntuu, et sieltä varmasti sais tietoo.” (H7)

5 Tulosten yhteenveto

5.1 Tilanteen käsittely kriisin vaiheissa

Haastatteluista nousi selkeästi esiin kriisin kolme eri vaihetta; shokkivaihe, reaktiovaihe ja käsittelyvaihe. Shokkivaiheessa haastatellut kokivat epätodellista oloa, eivätkä pystyneet ymmärtämään tapahtunutta. Myös Palosaari (2007:55) toteaa, että usein sokkivaihetta kuvataan epätodellisena olona, kuin olisi katsottu filminauhalla tapahtumia. Shokkivaiheelle ominaiset tapahtumien kieltäminen ja järkyttyminen olivat monen läheisen reaktioita tapahtumien jälkeen. Järkytys ilmeni monella tavalla; lomaantumisen, pettymyksen tunteena ja jopa helpotuksena, kun läheinen oli vangittuna, eikä päässyt aiheuttamaan lisää huolta haastatelluille. Järkyttymiseen liittyi usein myös tilanteen yllättävyys. Vaikka useilla haastateltujen läheisillä oli aiempiakin tuomioita, tuomio tuli heille yllättäen ja odottamatta. Osa haastatteluista vältteli tapahtumien käsittelyä keskittämällä energiansa toisaalle tai halusi vetäytyä omaan rauhaan. Osa haastatteluista etsi syytä tapahtuneeseen ulkopuolelta. Syiden etsiminen on luonnollinen osa sokkivaihetta, sillä se auttaa häpeän tunteen sietämisessä. Sokkivaiheessa läheiset kaipasivat eniten tukea. Tukea toivottiin välittömästi tapahtuneen jälkeen. Oman hetkelisen lomaantumisen vuoksi läheiset olisivat toivoneet apua ilman omaa aktiivisuutta tuen etsimisessä. Kriisin hetkellä ei voida olettaakaan, että ihminen pystyisi itse määrittelemään, millaisen tuen tarpeessa hän on, minkä vuoksi palveluohjaus eri tahojen toimesta olisi ensiarvoisen tärkeää. Palosaaren (2007:91) mukaan sokkivaiheen tuessa tärkeintä on kuunteleminen ja kyky kohdata asiat, joiden äärellä tilanteessa ollaan.

Reaktiovaiheessa haastatteluista nousi esiin alkusokin jälkeistä vihaa. Omalle läheiselle oltiin vihaisia ja katkeria. Kriisistä toipuvalle voi olla apuakin vihasta, joka on voimakas ja ulospäin suuntautuva tunne. Viha voi auttaa kokemaan, että kriisin kokenut on sentään olemassa, ei-

vätkä uudet vastoinkäymiset pääse vihan läpi. (Palosaari 2007: 72.) Monet haastatellut kokivat tapahtumien johdosta ahdistuksen tunteita ja jäivät töistä sairauslomalle. Usein ahdistukseen ja lopulta masennukseen johtivat mm. voimakkaat itsesyytökset. Palosaaren (2007: 71) mukaan tälle epäloogiselta tuntuvalle reaktiolle on kuitenkin syynsä. Syyllisyys palauttaa eheyttä kohti. Kun on syyllinen, on myös tekijä. Syyllisyyden tunne voi lisätä hallinnan tunnetta hajanaisuuden vastapainoksi, jolloin elämä ei tunnukaan olevan mielettömyydestä kiinni, vaan syyllisen omat ratkaisut ovat vaikuttaneet tapahtumiin. Itsesyytöksiä olivat kokeneet niin rikostaustaisten äidit kuin puolisoikin.

Lähes kaikki haastateltavat tunsivat häpeää läheisen rikostaustan vuoksi. Häpeää kuvattiin jopa suurimmaksi tunteeksi, mitä läheisen tuomio on aiheuttanut. Läheisen tuomiota salattiin aluksi ja ympäristön reaktiot huolestuttivat haastateltuja. Leimaantumisen pelko nousi selkeästi esiin haastatteluista. Usein kriisi koetaan jonkinasteisena rangaistuksena, jolloin syyllisyyden ja häpeän tunteet ovat läsnä. Kriisin jälkeinen selviytymisprosessi on mutkikas ja pitkäkestoinen. Se vaatii toipujalta paljon ja siihen sisältyy usein henkilökohtaisen menetyksen lisäksi paljon yhteiskunnassamme esiintyvää kielteistä asennetta leimaamisilmiöineen. (Ruishalme & Saaristo 2007:61, 79.) Reaktiovaiheessa keskusteluapu olisi helpottanut monen läheisen tilannetta. Ahdistuksen ja syyllisyyden tunteet johtivat osalla haastatelluista masennukseen, minkä vuoksi sairauslomalla jouduttiin olemaan pidempiäkin aikoja. Palosaaren (2007:63) mukaan reaktiovaiheessa myös muisti- ja keskittymisvaikeudet ovat yleisiä ja ovat omiaan heikentämään kriisin kokeneen työkykyä.

Käsittelyvaiheessa aineistosta nousi esiin surutyölle ominaista tilanteen hyväksymistä. Tilanteen hyväksyminen ilmeni kommentteina tuomion ennalta-arvattavuudesta ja siitä, että tuomiota osattiin jollakin tasolla odottaa, vaikka sokkivaiheessa tuntemukset olivatkin päinvas-taisia. Osalla haastatelluista käsittelyvaihe oli edelleen menossa. Omaa jaksamista pohdittiin ajatuksen tasolla, mutta useilla haastatelluista teot oman hyvinvoinnin edistämiseksi eivät olleet vielä konkretisoituneet.

Myös ympäristön suhtautuminen vaikutti läheisteen kykyyn hakea apua ja käsitellä tilannetta. Haastellut puhuivat läheisen tuomiosta harkiten, sillä ympäristön reaktiot olivat usein negatiivisia mm. pienien paikkakuntien asukkaiden keskuudessa tai työpaikoilla. Joskus työpaikoilla tai muissa yhteisöissä saatetaan tiedostamatta vähätellä surua. Jos muut ovat etäämmällä tapahtuneesta, he voivat ajatella surun ja vaikean ajan jo olevan ohi, mutta kriisin kokeneelle asia on toisin. Ulkopuoliset ihmiset eivät aina ymmärrä, että kriisin käsittely kestää pitkään ja samoja asioista on puhuttava moneen kertaan. (Ruishalme & Saaristo 2007:103.)

5.2 Avun hakeminen

Haastatellut jakoutuivat selkeästi omatoimisiin avunhakijoihin, joilla oli kykyä ja voimavaroja etsiä ja vaatia itselleen apua sekä ohjauksen tarpeessa oleviin, joita tapahtumat lamaannuttivat, eikä omatoimiseen tiedon etsimiseen ollut resursseja. Osalle omatoimisesti palveluita etsineistä tiedon hakeminen sekä tukipalvelut olivat entuudestaan tuttua, mikä helpotti avun hakemista. Omatoimisesti apua hakeneiden haastatteluista nousi esiin kuitenkin tyytymättömyyttä. Palveluita kyettiin itse etsimään, mutta jonkun olisi toivottu kertoneen palveluista. Haastattelujen perusteella avun saaminen näyttäisi vaativan omaa aktiivisuutta. Toki autetuksi tulemisen ehtona on, että kriisin kokenut päättää itse puhua asioistaan toiselle ihmiselle. Oma halu jakaa elämäkokemuksia auttajan sekä aktiivisuus ovat lähtökohtia autetuksi tulemiseen (Ruishalme & Saaristo 2007:104).

Haastellut kuvasivat tiedonsaantia vaikeaksi. Tiedonsaannin vaikeuden lisäksi osa läheisistä ei kyennyt toimimaan vaikeassa tilanteessa saadakseen apua. Useat haastatellut kaipasivat palveluohjausta jo käyttämiensä palveluiden taholta, sillä itsellä ei koettu olleen riittävästi tietoa ja voimavaroja avun etsimiseen. Toisaalta haastatellut pohtivat itsekkin auttavien tahojen haastavaa tilannetta palveluverkostossa; kenelläkään ei ole tietoa siitä, kuka on rikostaustaisen läheinen, ellei läheinen sitä itse kerro. Narumon (2010:12) mukaan tuen tarvitsijoiden löytäminen on jatkuva haaste myös mielenterveyspalveluiden varhaiskuntoutuksen parissa. Tiedottamisella pyritään helpottamaan kuntoutusryhmään osallistumista, sillä monet jännittävät ja pohtivat pitkään osallistumista mm vertaistukiryhmiin.

Kriisiauttamisen verkosto on Suomessa hyvin moninainen, minkä vuoksi sen hahmottaminen hädän hetkellä voi olla vaikeaa. Sen vuoksi ammattiauttajien tulisi olla selvillä alueensa palveluista, jotta ihmisiä osataan ohjata sopivan avun piiriin (Kiiltomäki & Muma: 2007:30). Haastattelujen valossa näyttäisi siltä, että läheisten odotetaan osaavan vaatia tukipalveluja itselleen. ”Ensiapua”, kuten sairauslomaa lääkäriltä saatiin suhteellisen helposti, mutta muut tukipalvelut oli etsittävä tai vaadittava itse. Ruishalme ja Saaristo (2007:61) toteavatkin, että yhteiskuntamme palvelujärjestelmä tarjoaa kriisien yhteydessä usein vain joko taloudellista tukea tai lääketieteellistä hoitoa henkisen tuen jäädessä taka-alalle. Tuen hakemista vaikeuttivat myös oman tilanteen vähättely, pelko, epävarmuus sekä häpeän tunteet. Tilanteen salaaminen vaikutti merkittävästi avun saamiseen, sillä avunsaanti on usein läheisten kohdalla riippuvaista omasta aloitteesta.

5.3 Saatu tuki

Haastatellut saivat tukea ammattilaisilta, vertaisilta sekä lähipiiriltä. Ammattiapua saatiin niin valtiolta, kunnalta kun järjestöiltäkin. Valtion tarjoama tuki saatiin pääsääntöisesti Rikosseuraamuslaitokselta. Kunnan tarjoamaa tukea haastatellut käyttivät monipuolisesti mm. sosiaalipalveluissa ja perheneuvolassa. Järjestöjen tarjoamista palveluista haastatellut käyttivät Kriminaalihuollon tukisäätiön, Vankien Omaisten sekä Irti Huumeista ry:n palveluita. Vertaistukea läheiset saivat mm. yhdistysten järjestämistä vertaistukiryhmistä. Kriisipalvelujen suhteen Suomi on epätasaisesti jakautunut maa. Suurissa kaupungeissa on julkisten terveydenhuoltopalvelujen lisäksi paljon erilaisten järjestöjen tuottamia palveluita, mutta harvaan asutuilla alueilla toimivat pääsääntöisesti vain julkiset terveydenhuoltopalvelut (Ruishalme & Saaristo 2007:98).

Haastatellut olivat saaneet paljon erilaista ammattiapua. Palvelu ja tarve eivät kuitenkaan aina kohdanneet. Haastatteluista nousi esiin toimimattomat kohtaamiset työntekijöiden kanssa sekä läheisten tunne siitä, ettei tuki ollut heille sopivaa. Autetuksi tulemisen ehtona on päästä ikään kuin samalle aaltopituudelle auttajan kanssa. Silloin auttavalle vuorovaikutukselle syntyy mahdollisuus. (Ruishalme & Saaristo 2007: 104.) Haastattelujen perusteella vertaistuen merkitys on suuri. Kaikki eivät kuitenkaan hakeutuneet vertaistukiryhmiin. Monet hakivat tukea internetistä, kuten facebook-ryhmistä. Vertaistuki koettiin tärkeäksi tukimuodoksi ammattiavun rinnalle.

Suurimman osan ihmisistä sanotaan selviävän elämän erilaisista kriiseistä itsehoidolla ja läheisten sekä sosiaalisen verkostonsa avulla. Kriisin jälkeen lähiverkoston tuki muodostuu monille tärkeimmäksi tueksi. (Kiiltomäki & Muma 2007: 32.) Haastatelluista kuitenkin vain yhdellä lähipiirin tuki oli ainoa tukimuoto. Osa haastatelluista salasi tapahtumia lähipiiriltä, minkä vuoksi lähipiirin tuen voi todeta olevan tärkeää silloin, kun suhteet lähipiiriin ovat avoimet. Lähipiirin tukea saatiin useimmiten ystäviltä ja perheenjäseniltä. Kriisi voi myös murtaa yhteyden tukea antavaan sosiaaliseen verkostoon erityisesti silloin, jos kriisi aiheuttaa huumorimuudentunnetta, häpeää ja syyllisyyttä (Ruishalme & Saaristo 2007:82). Lähipiirin tuen rinnalle kaivattiin ammattiapua.

5.4 Kokemukset tuesta

Auttavan tahon omaamaa tietoa pidettiin hyvin tärkeänä. Sillä, keneltä tieto saatiin, ei ollut haastateltujen mukaan suurta merkitystä. Tärkeimpänä pidettiin tiedon luotettavuutta. Auttavalla taholla toivottiin olevan tietoa niin haastateltujen itsensä tilanteesta kuin myös heidän läheistensä tilanteesta, kuten vankila- ja päihdemaailmasta. Myös käytännön tietoa, kuten vankiloiden sääntöjä ja toimintatapoja, pidettiin arvokkaana tietona. Tiedon merkitys

nousi hyvin suureksi siinä vaiheessa, kun haastatellut olivat kykeneviä vastaanottamaan tietoa.

Emotionaalisen tuen tarjoajia olivat useimmiten vertaiset. Samaa toivottiin myös ammattiauttajilta; työntekijöiden suhtautuminen haastateltujen tilanteeseen ja kyky tarjota emotionaalista tukea vaikutti suuresti haastateltujen kokemuksiin heidän saamastaan tuesta. Työntekijältä saatu emotionaalinen tuki olisi ollut erityisesti shokkivaiheessa tärkeää ja jopa riittävää huolimatta siitä, pystyikö ammattiauttaja tarjoamaan muuta apua. Haastatellut pitivät tärkeänä kuulluksi tulemistä, puolueetonta kohtelua ja heidän kunnioitettavaa kohtaamistaan ilman ennakko-asenteita. Haastatteluista nousi kautta linjan esiin se, että avun tarjoajan asenne haastateltuja kohtaan oli kaikkein merkityksellisintä, olipa auttaja kuka tahansa. Ruis-halme ja Saaristo (2007:61,104) ovat todenneet saman; kriisissä olevat ovat kertoneet saaneensa apua, kun he ovat kokeneet tullessa kuulluiksi. Tärkeintä on ollut se, että heillä on ollut aikaa kertoa omalla tavallaan ja omalla kielellään siitä elämäntilanteesta, jossa he ovat. Toipujat kokevat usein, että se, kuinka he tulevat kohdelluiksi ja puhutelluiksi hoito- ja tukijärjestelmien piirissä, on hyvin merkityksellistä. Se joko vie selviytymisprosessia eteenpäin tai hidastaa sitä.

Aineiston perusteella vähättely, syyllistäminen ja ymmärryksen puute tekivät tukikokemuksesta negatiivisen. Vähättely ilmeni naureskeluna tai tylynä kohteluna haastateltuja kohtaan. Tukea haettaessa osa haastatelluista oli auttajien asenteen vuoksi tuntenut olevansa itse syyllinen läheisen rikostaustaan. Ymmärryksen puutetta tuli esiin niin lähipiirin kuin ammattilaisienkin osalta. Se ilmeni mm. auttavan tahon itkuun purskahtamisena. Auttajan on tärkeää hallita omat tunteensa ja reaktionsa. Jos auttaja kauhistuu ja siunailee tapahtunutta sekä osoittaa olevansa poissa tolaltaan, autettavan ja auttajan tehtävät sekoittuvat. Pahimmillaan autettava ryhtyy lohduttamaan auttajaa tai molemmat lietsovat toisissaan paniikkia. (Ruis-halme & Saaristo 2007: 110.)

5.5 Toiveet tuesta

Haastateltujen toiveet tuesta liittyivät avun saavutettavuuteen ja oikea-aikaisuuteen, emotionaaliseen tukeen sekä tietoon ja asiantuntemukseen. Haastatellut olisivat toivoneet parempaa ohjausta palveluihin. Palvelujärjestelmässämme julkiset palvelut, järjestöjen tuottamat palvelut, vapaaehtoistyö ja yksityisen sektorin palvelut muodostavat kokonaisuuden, joka on koko ajan muutoksessa. Palveluverkostoa voi olla hyvin vaikea hahmottaa, jos ei tunne verkostoa entuudestaan. Erityisesti kriisin kokeneelle voi olla mahdottomuus järjestellä itse tarvittavaa apua. Psykkinen energia on tapahtumien käsittelyssä, eivätkä kyvyt ja taidot riitä

tarvittavan avun hakemiseen monimutkaisesta palvelujärjestelmästä. (Ruishalme & Saaristo 2007: 27, 98, 103.)

Haastatellut toivoivat tukea heille tarjottuna. Eniten tukea kaivattiin heti kriisin alkuvaiheessa, mikä onkin tärkein vaihe intensiiviselle tuelle. Myös akuutin vaiheen jälkeistä tukea pidettiin tärkeänä. Tukea kaivattiin niin tutkintavankeusajalle, vapautumisen jälkeiselle ajalle kuin vuosien päästä tapahtuvaan asioiden käsittelyyn ja tilanteen ylläpitämiseen kannustamalla. Työstämätön suru syö voimavaroja ja voi aiheuttaa sen, että surun sijaan hoidetaan vain surun oireita (James & Friedman 2010:55).

Haastatteluista nousi esiin asioista keskusteleminen; kuuntelijalla ei ollut suurta merkitystä, tärkeintä olisi ollut tila puhumiselle. Haastatteluista kävi ilmi, että tukea olisi kaivattu sellaisilta tahoilta, jotka eivät tuomitse, eivätkä vähättele tilannetta. Kriisissä oleva ihminen on hyvin herkkä ulkopuolisille asenteille ja ilmapiirille. Auttamispaikan avoin ilmapiiri ja lämpimät, avoimet ihmiset viestittävät autettavalle hyväksymistä ja turvallisuutta. Myös kunnioitettava kohtelu, hyvät käytöstavat ja levollinen, rauhoittava ympäristö tukevat kriisistä selviytymistä. (Ruishalme & Saaristo 2007:105.) Haastatteluiden valossa vertaistuki näyttäisi olevan hyvin merkittävä tukimuoto. Vertaistukifoorumeita on viime aikoina luotu paljon internettiin, mikä osaltaan vaikuttaa fyysisten vertaistukiryhmien vetovoimaan. Toisaalta haastatteluista nousi esiin kasvatusten saadun vertaistuen tärkeys; internetfoorumeita pidettiin toimivina, mutta rinnalle kaivattiin aitoa vertaisten kohtaamista. Auttajilta toivottiin tietoa ja asiantuntemusta. Erilaisia näkemyksiä tilanteeseen pidettiin arvokkaana. Toiveet avun määrästä ja sisällöstä olivat yksilöllisiä; osalle haastatteluista monipuolinen, eri tahojen yhdessä antama tuki sopi parhaiten, kun taas osalle yksikin tukihenkilö oli riittävä tuki.

Haastatteluista nousi useissa eri yhteyksissä esiin Rikosseuraamuslaitoksen rooli tuen tarjoamisessa sekä muihin palveluihin ohjaamisessa. Rikosseuraamusviraston vuonna 2002 asettama työryhmä oli sitä mieltä, että sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa roolissa uusintarikollisuuden ehkäisemisen näkökulmasta. Kuntoutumista tukevat ihmissuhteet nähtiin hyvin arvokkaina myös vankeinhoidon tavoitteita ajatellen. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 6.) Koska Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano (Rikosseuraamuslaitos 2017), on ymmärrettävää, että asiaa katsotaan vangin näkökulmasta. Läheisten huomioiminen vangin kuntoutusprosessissa tukisi kuitenkin molempien, sekä vangin että läheisen jaksamista.

6 Pohdinta

6.1 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet

Rikostaustaisten läheisiä kohdataan lukuisissa eri paikoissa. Koska tutkimus ei ollut minkään yksittäisen tahon tilaama, pohdin kehittämissuhteita johtopäätösten pohjalta ensin yleisemmällä tasolla ja sen jälkeen Tukikeskus Mahkun näkökulmasta.

Empatia, kuunteleminen ja tuomitsematta jättäminen olisi riittänyt haastatelluille positiivisen kokemuksen syntymiseksi apua haettaessa. Tieto ja asiantuntemus koettiin tärkeäksi, mutta haastateltujen kohtaaminen oli kaikkein merkityksellisintä. Aineiston perusteella rikostaustaisten läheisten tukeminen ei ole rakettitiedettä, vaan kunnioittavaa kohtaamista. Kokemuksia negatiivisista kohtaamisista ammattilaisten kanssa läheisillä oli siitä huolimatta paljon. Kokemukseen vähättelevästä suhtautumisesta voinee vaikuttaa sen, että työntekijät toimivat omissa organisaatioissaan tarkkaan heille annetun työnkuvan mukaisesti, eikä läheisten koeta kuuluvan kohderyhmään. Mahdollisesti myös resurssipulan aiheuttama kiire ja kova paine työpaikoilla voivat vaikuttaa asiakkaiden kohtaamiseen, vaikka kyseessä olisikin asiakaspalvelutyö. Rikostaustaisten läheisten tilanteen pinnalle nostaminen ja laajempi yhteiskunnallinen keskustelu voisi vaikuttaa positiivisesti ammattilaisten ja läheisten kohtaamisiin. Yhteiskunnallista keskustelua vauhdittavat mm. yksittäisten läheisten esiin tulot. Henkilökohtaisten kokemusten jakaminen julkisesti on vaikuttava tapa herättää keskustelua.

Epäilemättä myös koulutus lisäisi ammattilaisten ymmärrystä läheisten tilanteesta. Haastateltujen negatiivisissa kokemuksissa tiedon ja osaamisen vähäisyys oli merkittävässä roolissa. Auttavan tahon ymmärrys rikostaustaisen sekä hänen läheisensä tilanteesta helpottaisi läheisten kohtaamista merkittävästi, minkä vuoksi tiedon lisääminen tukipalveluiden henkilökunnalle olisi ensiarvoisen tärkeää. Läheisten käyttämien palvelujen kirjo on laaja. Sen vuoksi spesifin, rikostaustaisten läheisiin keskittyvän koulutuksen järjestäminen saattaisi olla monessa organisaatiossa resurssien valossa mahdollista. Toisaalta suurimpana kehittämiskohtana näyttäytyikin juuri ihmisten kohtaaminen, mitä toteutetaan sosiaali- ja terveystieteiden lisäksi laajalti muissakin palveluissa. Koulutus ihmisten kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta ei siten olisi varmasti hukkaan heitettyä aikaa missään ihmisten kanssa tehtävässä työssä.

Haastatteluista nousi esiin tiedon löytämisen vaikeus. Haastatteluun osallistuneiden voidaan olettaa olevan aktiivisia ja vaikuttamishaluisia, sillä haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja täysin haastateltujen omasta aloitteesta riippuvaa. Myös aktiivisesti tietoa etsineet kertoivat avun löytämisen olleen vaikeaa. Herääkin kysymys, kuinka saavuttamattomissa tieto läheisille tarjottavasta tuesta on sellaisille henkilöille, joilla ei ole resursseja sitä itse aktiivisesti etsiä. Kriisin hetkellä ei voida olettaa, että ihminen itse pystyisi määrittelemään,

millaisen tuen tarpeessa hän on, minkä vuoksi palveluohjaus eri tahojen toimesta olisi ensiarvoisen tärkeää. Aktiivisempi palveluohjaus vähentäisi lopulta kaikkien palvelujärjestelmän tahojen kuormitusta, kun rikostaustaisten läheiset löytäisivät juuri heille kohdennetun tuen. Palveluohjaus edellyttää palveluverkoston tuntemusta. Palveluverkoston tuntemuksen edistämiseksi läheisille palveluita tarjoavat tahot voivat itse ottaa aktiivisen roolin tiedottamalla palveluista laajasti. Kuten aiemmin todettu, läheisten käyttämien palvelujen kirjo on hyvin laaja ja työntekijät eri organisaatioissa vaihtuvat, minkä vuoksi läheisille palveluita tarjoavien tahojen oma aktiivisuus ei riitä. Tiedon siirtyminen organisaatioiden sisällä tulisi taata.

Kuopion Setlementti Puijola ry:n hallinnoimassa Tukikeskus Mahkussa rikostaustaisten läheisten auttamistyötä on kehitetty viime vuosina. Läheisille tarjotaan yksilökeskusteluja, konkreettista apua sekä palveluohjausta. Lisäksi Tukikeskus Mahkussa toimii vertaistukiryhmä rikostaustaisten läheisille yhteistyössä Vankien Omaiset VAO ry:n kanssa. Palveluista on tiedotettu Kuopion lähimpiä vankiloita sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoja ja muita yhteistyökumppaneita. Esitteitä läheisille tarjottavasta tuesta on jaettu Kuopion alueen ruokakauppojen sekä kirjastojen ilmoitustauluille sekä seminaareissa sosiaalialan ammattilaisille. Tukikeskus Mahkun toteuttamasta läheisten auttamistyöstä on julkaistu myös artikkeli alueen levikiltään suurimmassa sanomalehdessä. Keväällä 2017 Tukikeskus Mahku jalkautuu Kuopion vappauttamisyksikön sekä suljetun vankilan pihoihin tapaamisaikoina tavoittaakseen läheisiä.

Sisältö läheisten auttamistyölle on Tukikeskus Mahkussa jo olemassa. Tiedottamisen osalta aktiivisempi toiminta on mahdollista. Haastatellut toivoivat saavansa palveluohjausta Rikosseuraamuslaitokselta, neuvolasta ja sosiaalipalveluista. Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalipalveluiden kanssa yhteistyö on melko tiivistä, joskin tiedottamista Tukikeskus Mahkun läheisille tarjottavista palveluista voisi tehdä säännöllisemmin myös näille tahoille. Neuvolan kanssa yhteistyötä ei ole vielä tehty, mutta tiedottaminen aloitetaan myös Kuopion alueen neuvoloihin. Kokemukset työterveysasemalla saadusta kohtelusta olivat usein negatiivisia. Työterveysasema oli usein ensimmäinen auttava taho, minne läheiset tuomiosta kuultuaan hakeutuivat. Työterveysasemille olisi tärkeää viestiä siitä, kuinka tärkeässä asemassa he ovat rikostaustaisten läheisiä kohdatessaan. Haasteena on kuitenkin julkisten ja yksityisten terveyspalvelujen muodostama erittäin laaja kokonaisuus, jonka kartoittaminen ja tiedottaminen olisi työläs prosessi.

Tukikeskus Mahkun tarjoamista palveluista on julkaistu paikallisessa sanomalehdessä artikkeli, jonka tarkoituksena oli tavoittaa mahdollisimman suuri joukko Kuopion alueella asuvia ihmisiä. Tämän tutkimuksen pohjalta artikkeleita rikostaustaisten läheisistä voisi tarjota myös alan ammattilehtiin, kuten Talentia- ja Setlementti- lehtiin, joita läheisiä mahdollisesti työssään kohtaavat ammattilaiset todennäköisesti lukevat. Myös alan internet-sivustot, kuten Kriminaalihuollon tukisäätiön ylläpitämä Portti Vapauteen- sivusto sekä Vankien Omaiset Vao ry:n

sivusto voisivat olla foorumeita, missä tutkimuksen pohjalta kirjoitettu artikkeli saisi alan ammattilaisten sekä rikostaustaisten läheisten huomiota.

Tiedottamisen jälkeen vastuu siirtyy ”välikäsillemme”, joiden tehtäväksi jää palveluohjaus. Tahojen, joilla on suora kontakti rikostausteisten läheisiin, olisi tärkeää tietää läheisille kohdennetuista ja palveluista ja ohjata heitä aktiivisesti näiden palveluiden piiriin. On muistettava, ettei läheinen välttämättä ymmärrä pyytää itselleen apua. Ammattilaisten tulisi lukea tilannetta ja tarjota apua, mikäli asiakkaan läheisen rikostausta tulee ilmi. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että kriisin alkuvaiheessa apua saaneet ovat voineet paremmin ja selviytyneet paremmin vaikean kriisin jälkeen (Ruishalme & Saaristo 2007:87). Tämän vuoksi mahdollisimman varhainen avun saanti ja/tai palveluohjaus olisi ensiarvoisen tärkeää.

Aineiston perusteella tuen sisällön toivottiin olevan erilaista kriisin eri vaiheissa. Sokkivaiheessa kaivattiin keskusteluapua ja käytännön tietoa, myöhemmin kannatteleva ja tsemppaava tuki olisi ollut tarpeen. Koska läheiset ohjautuvat Tukikeskus Mahkuun kriisin eri vaiheissa, ei työtä kannata kohdentaa vain tietynlaiseen tukeen, vaan tuen tarve on arvioitava yksilöllisesti jokaisen läheisen kohdalla. Mikäli läheisten ohjautuvuutta Tukikeskus Mahkuun palveluiden piiriin saadaan lisättyä, myös palveluiden sisällön kehittäminen saattaa tulla ajankohtaiseksi. Palveluiden kehittämistä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa voi hidastaa mahdolliset jäykemmät organisaatiot ja niiden byrokratia.

6.2 Eettisyys

Haastatteluiden käyttöä tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on pidetty edullisena sen vuoksi, että haastatteluun on mahdollista valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 76). Valinnanmahdollisuudessa on hyvät puolensa; kärjistettynä, olisi typerää valita rikostaustaisten läheisten tukea käsittelevään tutkimukseen haastateltavaksi henkilö, joka ei itse ole läheinen, eikä tiedä asiasta mitään. Kääntöpuolena valinnanmahdollisuudessa on kuitenkin se, että haastattelija tietoisesti tai tiedostamattaan etsii haastateltaviksi aktiivisia ja vaikuttamishaluisia rikostaustaisten läheisiä, joilla tietää olevan paljon sanottavaa aiheesta. Tällöin saatetaan olla tilanteessa, että haastatteluihin on valikoitunut joukko läheisiä, jotka ovat saaneet tukea ja hakeneet sitä itse aktiivisesti. Toisaalta sama tilanne voisi yhtä hyvin tulla eteen kyselylomakkeita käytettäessä; aktiivinen joukko palauttaisi kyselyn ja vähemmän aktiiviset jättäisivät sen tekemättä.

Läheisen rikostausta on monille arkaluontoinen aihe. Kuulan (2006:136) mukaan arkaluontoisuuden määrittely ei kuitenkaan ole tutkijan tehtävä, vaan itse haastateltavan. Suhtautuminen asiaan voi olla erilaista samankin ryhmän sisällä ja tutkijalle vähäpätöiset asiat voivat olla haastateltaville hyvinkin merkittäviä. Liian arkaluontoiseksi asian kokevat eivät yleensä halua

edes osallistua tutkimukseen. Haastattelu oli mahdollista keskeyttää koska tahansa ilman perusteluja. Joskus ei-arkaluontoiseksi oletettu haastattelu voi muuttua arkaluontoiseksi keskustelun aikana (Kuula 2006: 137).

Tutkimuksen aiheesta johtuen haastateltavien tunnistamattomuuteen tuli kiinnittää erityistä huomiota. Nimillä esiintymistä en pitänyt missään vaiheessa vaihtoehtona, enkä kysynyt nimiä haastatteluissakaan. Muitakaan suoria tunnistetietoja (osoitetta, puhelinnumeroa, henkilötunnusta) en kysynyt haastateltavilta. Ainoastaan nauhoitettua ääntä voidaan pitää suorana tunnistetietona ja nauhat poistin välittömästi haastatteluiden litteroimisen jälkeen.

Haasteltavat esiintyivät kaikissa materiaaleissa numeroina. Numerotunnisteen käyttöä lopullisessa raportissa lainauksien yhteydessä pohdin pitkään. Toisiko se työhön jotain lisäarvoa, vai ainoastaan riskin tunnistettavuudesta, kun lukijalle mahdollistuu lainauksien yhdistäminen? Tulin kuitenkin siihen lopputulokseen, että numerotunnisteet lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, sillä lukijalle mahdollistuu aineiston monipuolisen käytön arvioiminen. Myös lainauksissa esiintyvä murre aiheutti pohdintaa. Toisaalta halusin pitää lainaukset mahdollisimman autenttisina, mutta lisäisikö murre liikaa tunnistettavuutta? Keskeisimmät tavat kvalitatiivisen aineiston anonymisoinnissa ovat henkilönimien ja muiden erisnimien poistaminen tai muuttaminen, arkaluonteisten tietojen poistaminen tai muuttaminen sekä taustatietojen luokittelu kategorioihin (Kuula 2006:214). Osa haastatelluista puhui haastattelussa läheisistään heidän oikeilla nimillä, jotka poistin lainauksista. Osa haastatelluista kertoi läheistensä tekemistä rikoksista hyvin yksityiskohtaisestikin, mutta en halunnut sisällyttää tätä aineistoa tutkimukseeni.

Tutkimuseettisesti tarkoituksellisesti vaillinaisen informointi tutkimuksen sisällöstä ja tavoitteista ei ole hyväksyttävää (Kuula 2006: 137). Ennen haastatteluja toimitin jokaiselle haastateltavalle saatekirjeen, josta selvisi tutkimuksen tarkoitus. Ennen haastattelun aloittamista varmistin jokaiselta haastateltavalta, olivatko he perehtyneet sähköpostiin toimitettuun materiaaliin. Myös lisäkysymyksiä oli mahdollista esittää ennen haastatteluja ja sen aikana. Haastateltavien rekrytointi oli toteutettava välikäsien kautta, sillä minkäänlaista rekisteriä rikostaustaisten läheisistä ei luonnollisesti ole olemassa. Tein haastateltavien rekrytoinnissa auttaneille henkilöille kuvauksen tutkimuksestani, minkä he välittivät mahdollisille haastateltaville. Kehotin saatekirjeessä haastatteluista kiinnostuneita kysymään lisätietoja itseltäni. Minulla on myös työni puolesta kontakteja rikostaustaisten läheisiin, mutta heitä en haastatellut tutkimusta varten. Kaikki haastatellut olivat minulle tuntemattomia henkilöitä.

Eettisenä kysymyksenä voidaan pitää myös hyvän tieteellisen käytännön toteuttamista. Loukkauksia hyvää käytäntöä vastaan ovat mm. puutteelliset viittaukset aiempiin tutkimustulok-

siin, tutkimustulosten huolimaton raportointi, tulosten puutteellinen kirjaaminen ja säilyttäminen sekä muiden tutkijoiden osuuden vähättely. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 130.) Pysin tekemään lähdeviittaukset suurella huolellisuudella kunnioittaen aiempien tutkimusten tekijöitä.

6.3 Luotettavuus

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuudelle ei ole olemassa samanlaisia mittareita kuin tilastolliselle tutkimukselle (Mäkelä 1990: 52). Erityisesti kvantitatiivisen tutkimusten luotettavuuden arvioinnissa puhutaan usein reliabiliudesta, jolla voidaan tarkoittaa joko saman tuloksen saamista samaa henkilöä kahdesti tutkittaessa, kahden tutkijan samanlaiseen tulokseen päätymistä tai saman tuloksen saamista kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä (Hirsjärvi & Hurme 2008:186). Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on kuitenkin se, että kuvaukset ovat ainutlaatuisia, eikä kahta samanlaista tapausta ole, joten perinteiset luotettavuuden ja pätevyysarvioinnit eivät ole mahdollisia kvalitatiivisen tutkimuksen kohdalla (Hirsjärvi ym. 2000: 216- 217).

Reliabiliuden perinteisten muotojen sopimattomuus kvalitatiivisen tutkimukseen tarkoittaa sitä, että luotettavuus on osoitettava muilla keinoin (Tuomi & Sarajärvi 2002:135, 138). Pysin tutkimuksessa kuvaamaan mahdollisimman tarkasti tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, aineistonkeruumenetelmää, tutkimuksen kestoa, aineiston analyysia sekä tutkimuksen raportointia. Itse tutkimusraporttia voidaan siten pitää keskeisenä luotettavuuden osa-alueena.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Haastattelun laatua puolestaan voi parantaa esimerkiksi litteroimalla haastattelut niin nopeasti, kuin mahdollista. Erityisen tärkeää nopea litterointi on silloin, kun tutkija itse sekä haastattelee että litteroi, kuten tämän tutkimuksen kohdalla tapahtui (Hirsjärvi & Hurme 2008:185). Litteroin haastattelut välittömästi haastattelujen jälkeen myös sen vuoksi, että tallenteet olivat hävitettävissä mahdollisimman pian.

Tutkimuksen rajaamisessa on kyse myös tulkinnallisesta rajauksesta. Tutkijan omat intressit ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat aineiston keruuseen ja kerääntyvän aineiston luonteeseen. Tutkimustehtävää rajattaessa tutkija ottaa myös kantaa siihen, mikä on aineistosta nouseva ydinsanoma. (Kiviniemi 2007: 73.) Mielestäni myös teoreettisen viitekehyksen hahmotteleminen suunnitelmaa varten ennen tutkimuksen aloittamista on eräänlaista hypoteesien asettamista; sisällyttämällä teoria-osuuteen mm. perhetyön ja vertaistuen, oletan, että aineistosta nousee esiin perhetyöhön ja vertaistukeen liittyviä asioita. Aineiston analyysin jälkeen kuitenkin huomasin, että minun oli lisättävä teoria-osuuteen uusia teorioita ja kaikki aiemmin suunnittelemani teoriat eivät olleet enää käyttökelpoisia.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyvänä seikkana voidaan pitää myös tutkimusta varten haastateltujen heterogeenisuutta. Aineiston koko on melko pieni ottaen huomioon sen, että aineisto sisältää erilaisia ryhmiä (äiti, puoliso, sisko). Puolison, äidin ja siskon kriisit voivat olla keskenään erilaisia, joskaan tuen tarpeessa, mikä oli tutkimuksen pääteema, ei haastattelujen perusteella ollut suuria eroavaisuuksia. Myös tunnetilat olivat hyvin samanlaisia. Haastatelluissa ei ollut yhtään rikostaustaisen lasta, mikä on ehdottomasti suuri puute. Alaikäiset lapset rajasin tietoisesti tutkimuksesta pois, sillä lasten haastattelemisessa olisi ollut omat erityispiirteensä haastattelutilanteesta kysymysten asetteluun. Pidin myös tärkeänä sitä, että jokainen haastateltu pystyy itse antamaan suostumuksensa haastatteluun. Aikuisia rikostaustaisen lapsia olisin toivonut saavani haastateltujen joukkoon, mutta yhtään aikuista rikostaustaisen lasta ei ilmoittautunut haastateltavaksi.

Lähteet

Deufel Maila, Montonen Elisabet 2010. Onnistunut imetys. Duodecim. Tampere: Tammerprint.

Eskola Jari, Vastamäki Jaana, 2010. Toim. Aaltola Juhani, Valli Raine. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I - metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Ps- kustannus.

Eskola Jari, Suoranta Juha, 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi Sirkka, Hurme Helena, 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula, 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tammi.

James John W., Friedman Rusell, 2010. Surun työstäminen. Toimintaohjelma kuoleman, eron tai muiden tunneperäisten menetysten työstämiseen. Sverige: Göteborgstryckeriet i Mölndal. Käännös suomeksi: Puolakanaho Esa.

Kaurala Marjatta, 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Kriminaali-huollon tukisäätiön monisteita 3/2009.

Kiiltomäki Aliisa, Muma Päivi, 2007. Tässä ja nyt. Sairaanhoidaja tekee kriisityötä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kiviniemi Kari, 2007, toim. Aaltola Juhani, Valli Raine. Laadullinen tutkimus prosessina. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Kumpusalo Esko, 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kuula Arja, 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lapsi- ja perhetyön linjaukset, 2013. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2013.

Mikkola Leena, 2006. Pro gradu- tutkielma. Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylän yliopisto.

Narumo Reija, 2010. Kyllä me yhdessä selvitään. Voimauttavaa vertaistukea kriisitilanteissa. Suomen mielenterveysseura, varhaiskuntoutus. Helsinki: Star- Offset Oy.

Palosaari Eija, 2007. Lupa särkyä. Kriisistä elämään. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pennanen Jatta, 2007. Pro gradu- tutkielma. Vertaistuen vaikuttavuus Irti Huumeista ry:n huumeiden käyttäjien läheisille tarkoitetuissa vertaistukiryhmissä. Jyväskylän yliopisto.

Perhe muurin toisella puolella, 2013. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003.

Ruishalme Outi & Saaristo Liisa, 2007. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ryynänen Hannakaisa, Suomela Maarit, 2011. LÄHELLE Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Kriminaali-huollon tukisäätiön raportteja 1/2011.

Sassi Tarja, 2011. EHJÄ PERHE Vankiperheiden ehkäisevän ja kuntouttavan vertaisryhmätöinnin ja koulutuksen kehittämisprojekti 2007- 2011. Kriminaalihuollon tukisäätiön monisteita 5/2011.

Sassi Tarja, Petra Huhtimo, 2006. Kun perhe lusii: opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiön oppaita 1/2006.

Sassi Tarja, Huhtimo Petra, 2009. ”Koettiin olevamme se perhe..” Ehjä Perhe- vankiperheiden vertaisryhmä-toiminnan arviointi. Kriminaalihuollon tukisäätiön monisteita 1/2009.

Tuomi Jouni, Sarajärvi Anneli, 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tampere: kustannus osakeyhtiö Tammi.

Vertaistoiminta kannattaa, 2011. Asumispalvelusäätiö ASPA, toim. Laatikainen Tanja. SOLVER palvelut Oy 2010.

Internet-lähteet

Rikosseuraamuslaitos

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2013/04/museovirastosaavankejaavuksiolavinlinnanmuurienkorjaukseen.html> 17.5.2016

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html> 24.3.2017

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html> 28.3.2017

Kriminaalihuollon tukisäätiö

http://www.krits.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/ 10.4.2017

Vankien Omaiset VAO ry

<http://www.vankienomaiset.fi/?id=3> 10.4.2017

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114371/Opp200414.pdf?sequence=1>
11.4.2017

Liitteet

Liite 1 Saatekirje.....	73
Liite 2 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	74
Liite 3 Haastattelurunko.....	75

Liite 1 Saatekirje

Arvoisa vastaanottaja,

pyydän Teitä haastateltavaksi rikostaustaisten läheisille tarjottavaa tukea koskevaan opinnäytetyötutkimukseen (YAMK), joka toteutetaan Laurea- ammattikorkeakoulussa yhteistyössä Kuopion Setlementti Puijola ry:n ja Vankien Omaiset VAO ry:n kanssa. Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa rikostaustaisten läheisten tuentarpeita ja omaa jaksamista. Tarkoituksena on saada kokemuksia siitä, millaista tukea läheiset olisivat tarvinneet/ tarvitsevat edelleen ja missä hetkessä. Kiinnostavaa on myös se, mitä kautta läheiset ovat löytäneet jo käyttämiensä tukipalveluiden piiriin. Haastateltavien joukkoon on tavoitteena saada mahdollisimman erilaisissa tilanteissa olevia läheisiä (puolisot, sisarukset, vanhemmat, ystävät, täysi-ikäiset lapset) ja pohtia, vaikuttavatko esimerkiksi läheisen ikä tai suhde rikostaustaiseen tuen tarpeeseen tai sen sisältöön.

Lisäksi opinnäytetyötutkimuksessa kuvataan Kuopion Setlementti Puijola ry:n hallinnoimassa Tukikeskus Mahkussa vuoden 2016 aikana tehtyä kehittämistyötä rikostaustaisten läheisten auttamistyön osalta. Haastatteluaineiston avulla on tarkoitus kehittää Tukikeskus Mahkun toimintaa.

Tutkimuksen tiedonkeruu tapahtuu teemahaastatteluina vuoden 2016 syksyn ja talven aikana, tarkempi ajankohta sovitaan yhdessä haastateltavan kanssa. Haastattelut nauhoitetaan aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Nauhoitteita ei luovuteta kolmansille osapuolille ja nauhoitteet tuhoetaan välittömästi tutkimuksen päätyttyä. Kaikki haastatteluissa antamanne tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja siten, ettei yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa tutkimuksesta. Haastattelu on kertaluontoinen ja kestoltaan noin 30- 60 minuuttia. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa ilman, että teidän tarvitsee perustella päätöstänne.

Toiveenani on, että haluatte olla mukana tuomassa kokemuksianne esiin rikostaustaisen läheisenä. Haastattelut tehdään noin kymmenelle läheiselle, jolloin Teidän kokemuksellanne ja mielipiteellänne on suuri painoarvo tutkimuksessa.

Avustanne kiittäen, Tanja Koistinen

Liite 2 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Olen saanut tietoa Tanja Koistisen opinnäytetyötutkimuksesta ja sen tavoitteista. Minulle on kerrottu mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia ja henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon. Haastattelussa esille tulevat minua koskevat tiedot ovat luottamuksellisia. Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni. Kaikki minua koskevat tiedot hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Päivämäärä ____/____ 2016 ja paikka _____

Suostumuksen antajan nimi ja nimenselvennys

Tästä suostumus-asiakirjasta on laadittu kaksi (2) samansisältöistä ja samansanaista kappaletta, joista yksi kappale annetaan suostumuksen antajalle ja yksi kappale jää tutkimuksen toteuttajalle (Tanja Koistinen).

Liite 3 Haastattelurunko

Haastattelurunko

1. Taustatietoa

- Haastateltavan ikä?
- Suhde rikostaustaiseen?
o kuinka läheinen suhde, kuinka tiivistä yhteydenpito?
- Tämänhetkinen tilanne?
o onko läheinen vapautunut vai suorittamassa tuomiota?
o onko tuomio ensimmäinen vai ovatko tuomiot olleet toistuvia?
- Millaisia tuntemuksia ensimmäinen tuomio/ tuomiot sen jälkeen herättivät?

2. Saatu tuki

- Millaista tukea läheinen on saanut itselleen? Mistä?
o onko tukea saatu yhdessä?
- Saiko läheinen tukea oikealla hetkellä?
- Miten tuen piiriin on löydetty?
o oliko tukea helppo löytää?
o oliko tukipalveluun helppo olla yhteydessä?
- Koettiin tuki hyödylliseksi ja oliko sitä riittävästi?
o millainen tuki oli tärkeintä?

3. Toivottu tuki

- Millaista tukea olisit toivonut?
- Millaista tukea olisit toivonut enemmän?
- Millaista tukea olisit toivonut heti tuomiosta kuultuasi?
o millaista myöhemmin?
o mistä olisit toivonut saavasi tietoa tukipalveluista?